

Kicsiben könnyebb?

**A deliberatív demokrácia lehetőségei kis
államokban**

Jelige: TEN 031

Leadás dátuma: 2014. március 26.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
1.1 A dolgozat tárgya.....	1
1.2 A deliberatív demokráciaelmélet.....	1
1.3 Módszertan	6
2. Az országok elemzése	13
2.1 Izland	13
2.2 Liechtenstein.....	15
2.3 Maldív-szigetek	17
2.4 Brunei	19
2.5 Seychelle-szigetek	20
2.6 St. Lucia.....	22
2.7 Belize	23
2.8 Palau	25
3. Értékelés és összegzés	27
3.1 Értékelés	27
3.2 Összegzés.....	35

Ábrák

1. ábra: Az összműutatók országoként, egymáshoz viszonyítva	32
2. ábra: Az összesített átlag országoként	35

Táblázatok

1. táblázat: A vizsgálatban szereplő országok	12
2. táblázat: Az egyenlőség relatív mutatói összevetve	27
3. táblázat: A nyilvánosság relatív mutatói összevetve	28
4. táblázat: Az intézményrendszerek abszolút mutatói összevetve	30
5. táblázat: Az intézményrendszerek relatív mutatói összevetve	31
6. táblázat: Az összműutatók összevetve	33

Kicsiben könnyebb? – A deliberatív demokrácia lehetőségei kis államokban

1. Bevezetés

1.1 A dolgozat tárgya

A deliberatív demokrácia kívánalma a politikaelméleti szerzők egy jelentős részének írásaiban évtizedek óta, egyre erősebben megtalálható. A koncepció mellett és ellen számtalan érv hangzott már el, gyakorlati megvalósításának feltételeit viszont kevésbé tárgyalja a szakirodalom, inkább elméleti szinten folyik róla a diskurzus. Az előforduló gyakorlati megfontolások közül kiemelkedik az a meglátás a deliberatív elmélet hívei részéről, miszerint „kicsiben könnyebb”, tehát kis csoportokban kell keresni a deliberatív demokrácia gyakorlati megoldásait. A dolgozat ezt az állítást vizsgálja meg az országos politika szempontjából nyolc miniállam empirikus elemzésével. A vizsgálat középpontjában nem a deliberatív demokrácia jelenlegi működése, hanem a deliberáció előfeltételeinek megléte áll. Amennyiben a hipotézis megerősítést nyer, ez a deliberatív demokrácia híveit abba az irányba indíthatja, hogy minél alacsonyabb szintre helyezték a szuverenitást; ha pedig cáfolatra kerül sor, akkor pedig vagy a deliberatív demokrácia nem valósítható meg az országos politikában, vagy pedig az az állítás általánosságban hamis, hogy „kicsiben könnyebb”.

1.2 A deliberatív demokráciaelmélet

Bár a deliberatív demokráciaelmélet gyökerei egészen az ókori Athénig visszavezethetőek, és több alkalommal (pl. a XVIII-XIX. század Nagy-Britanniájában) is vitatémává vált a deliberáció fontossága demokratikus rendszerek ki- és átalakításakor, alapos kidolgozása mégis viszonylag újnak számít (Elster, 1998: 1-4). A XX. század első felében, elsősorban Joseph Schumpeter gondolataira építve alakult ki az elitista demokráciaelmélet, annak is a procedurális ága. Ezen teória szerint az átlagember kompetencia hiányában nem képes közpolitikai kérdésekben megalapozott, szilárd és önálló véleményt kialakítani, ezáltal döntéseket hozni vagy akár befolyásolni, ezért ezeket rábízza egy elitre, és az elit által kínált alternatívákból választ. Ehhez kapcsolódva alakult ki az 1950-es években demokrácia gazdasági elmélete, amelynek legjelentősebb teoretikusa Anthony Downs. Downs is elitista

nézeteket vallott, ahol a polgárok passzív elemei a demokratikus rendszernek, és az elit kínálja számukra a közpolitikai megoldások palettáját, de elméletében minden választónak vannak ex ante preferenciái, amelyek aggregációja a választások feladata. Egyetemes közjó azonban egyik elmélet szerint sem létezik. Ezen teóriák kritikájaként született (pontosabban erősödött) meg az 1960-as évektől kezdve a demokrácia részvételi elmélete. A részvételi demokrácia hívei elvetik az elitizmust, különösen annak procedurális felfogását, sőt, kifejezetten károsnak tartják azt a „valódi demokrácia” szempontjából. Véleményük szerint a polgárok a demokratikus rendszer aktív részei, ők maguk alakítják a szakpolitikai döntéshozatalt; a döntéshozók tulajdonképpen csak végrehajtják az ő akaratukat, így nem képeznek különálló elitet. Ez a nézet a nyugati politikaelmélet vezető irányzatává vált az 1970-es években, a procedurális felfogás valamelyest háttérbe szorult. A részvételi demokrácia koncepciója azonban a '80-as évekre továbbfejlesztésre szorult, így került előtérbe a demokrácia deliberatív felfogása (Bohman-Rehg, 1999: X-XIII).

A deliberáció előtérbe helyezése John Rawls és Jürgen Habermas hatására indult el ebben az időszakban. Rawls (1999: 11) elméletében a polgárok a „tudatlanság fátyla” alatt egyeznek meg az együttélés feltételeiben, saját aktuális és jövőbeli helyzetüktől függetlenül. Habermas (1990: 88) szerint pedig a vitákat az általa ideális beszédhelyzetnek nevezett szituációban kell lefolytatni. Ebben a szituációban a vita minden résztvevő kompetensnek nevezhető, bárki megkérdőjelezheti bárki álláspontját és bárki bármilyen álláspontot megfogalmazhat a vita során. Mindkét elmélet a vita végén konszenzusos döntést tart kívánatosnak, tehát minden érintett belátja, hogy egy bizonyos döntés a legjobb a közösség szempontjából. Ez szemben áll mind a „többség zsarnokságával”, mind pedig a kompromisszumos döntéshozatallal, ahol a felek „félúton találkoznak”, és senki sem elégedett a végeredménnyel.

Ez a két, eredetileg a hetvenes évek során elterjedt elmélet indította azóta is tartó hódító útjára a modern deliberatív demokráciaelméletet. Az immár több mint harminc éves elméletcsalád több, részleteiben eltérő koncepciót foglal magába. Stephen Elstub (2010) szerint három generációt is meg lehet különböztetni benne. Az első generációt Rawls, Habermas és az ő első követőik alkotják. Ezek az elméletek a deliberáció normatív elemeit hangsúlyozzák ki. Ezek közül a legfontosabb az, hogy mivel nem egyszerű érdekkaggregáció a demokratikus folyamat, hanem viták során az érdekek folyamatosan módosulnak, majd egy konszenzussá formálódnak, ennek előnyeit az egyéb alternatívákkal szemben pedig minden résztvevő belátja, így nem csupán a közösség egésze számára legjobb döntés garantált, hanem az is,

hogy nincs csalódott résztvevő. Más demokráciaelméletek ezt nem tudják nyújtani, hiszen bizonyos helyzetekben a vesztes kisebbség, más esetekben a bizonyos normák alapján korlátozott többség érzi úgy, hogy a demokrácia nem a létező legjobb alternatívát produkálta. További normatív előny az elmélet hívei szerint, hogy a preferenciák endogénné válnak, így olyan álláspontok is felszínre kerülhetnek, amelyek más demokráciaelméletek által elképzelt folyamatokban nem jöhetnének létre, hiszen ott a különböző csoportok exogén preferenciái ütköznek össze különböző módokon. A deliberatív demokrácia ráadásul folyamatosan javítja önmagát, hiszen a vitákban való részvétel aktívvá és informálttá teszi az állampolgárokat, ezáltal egyre hatékonyabbá válik a deliberáció. Ezek a normatív jellemzők végigfutnak a deliberatív demokráciaelméleteken, azonban az elméletek jellege az évek során módosult.

A deliberatív demokráciaelmélet második generációját azok az elméletek alkotják, amelyek ezen absztrakt elképzelés normatív előnyeit megpróbálták a gyakorlatba is átültetni. A kilencvenes évek során keletkeztek az első ilyen alkotások, és az eredeti elmélet néhány előfeltevésétől megszabadultak a gyakorlatiasság érdekében. Így a deliberáció résztvevői rendelkeznek személyes érdekekkel, amelyek ugyan egy-egy konkrét ügyben megváltoztathatók, de minden vita során jelen vannak. Ezen felül a konszenzusos döntés sem szükséges a deliberáció sikeréhez: amennyiben a résztvevők elfogadják a széles többség által elfogadott álláspontot, és hajlandóak a későbbiekben is részt venni a deliberációban, akkor a deliberatív demokrácia működőképesnek tekinthető. A harmadik generációs elméletek ezeket az alapelveket elfogadva empirikus eszközökkel vizsgálták a második generációs elméletek lehetőségeit (Elstub, 2010: 293-294). A harmadik generáció tanulmányai adják a dolgozat módszertani alapjának egy részét, így róluk még lesz szó a későbbiekben.

Természetesen a deliberatív demokrácia koncepciója, akármilyen népszerűvé is vált a politikatudományban, nem maradt kritika nélkül. A legtöbb kritikus hang az elmélet gyakorlati megvalósíthatóságát vonja kétségbe. Stokes (1998) a demokrácia működésének más elméletek által leírt folyamatait vázolja fel, és mutatja ki gyakorlati példák segítségével, hogy ezekben a folyamatokban a nyilvános vita gyakran éppen a deliberáció vélt normatív előnyeinek ellenkezőjét eredményezi. Gambetta (1998) szerint vannak olyan kultúrák, ahol a vélemények megváltoztatása igen nehéz, a deliberáció csak elmérgesíti a szembenálló felek közötti viszonyt, így az elmélet csak bizonyos, analitikus gondolkodásra hajlamosabb társadalmakban működhet. Sanders (1997: 347-348) pedig arra mutat rá, hogy az ideális beszédhelyzet egyik feltevése, miszerint a résztvevők kompetensek, semmiképp sem

teljesülhet, hiszen elképzelhetetlen, hogy minden területen mindenki egyformán tájékozott legyen, még akkor sem, ha egyébként valamilyen szinten kompetens. Ezek az egyenlőtlenségek pedig torzítják a deliberációt, amelyet így valamilyen elit tud dominálni. Sok más szerző sok más szempontból mutatott még rá a deliberatív demokráciaelmélet gyakorlati hiányosságaira, e három példa talán jól illusztrálja a kritikák jellegét.

Mások az elmélet belső ellentmondásait igyekeztek feltárni. Femia (2009: 72-76) egy megvalósuló deliberatív döntéshozatal belső dinamikájának nehézségeit részben empirikusan, részben pedig ezeket az ellentmondásokat feltárva mutatja be. Például a konszenzusos döntéshozatal során született döntések olyan széleskörű támogatást élveznek, hogy amennyiben azok visszas végeredményre vezetnek, nagyon nehéz lesz őket megváltoztatni, hiszen egy új konszenzust kéne elérni a társadalmon belül. Szintén problematikus az, hogy a deliberatív elmélet több híve szerint bizonyos véleményeket (pl. a rasszista, szexista, stb. nézeteket) ki kell zárni a vitából. Ezáltal a polgárok bizonyos preferenciái kikerülnek a deliberáció folyamatából, csak az elméletet kidolgozó és a deliberáció szabályait meghatározó elit által elfogadhatónak vélt nézetek nyerhetnek teret, így az elmélet tulajdonképpen az elitizmus felé hajlik. Elster (1998: 9-10) rámutat arra az ördögi körre, miszerint a deliberáció primátusa mellett is érvelni kell. Ha el is fogadjuk, hogy deliberáció nélkül nincs teljesen legitim döntéshozatal, először a vita szabályaiban kell megegyezni a feleknek, és juthatnak akár arra a következtetésre is, hogy vita nélkül, exogén preferenciákkal hatékonyabb lehet a demokratikus folyamat. Amennyiben ez a helyzet, akkor a vitának eleve nem volt értelme, hiszen az a konszenzus, hogy a vitára nincs valódi szükség, így a vitáról való vita is felesleges volt.

A kritikákra adott egyik leggyakoribb válasz adja a dolgozat témáját. Többen (pl. Dryzek [2010], Elster [1997]) azt javasolják, hogy a deliberációt kisebb csoportok, közösségek gyakorolják. Egy ilyen csoportban kezelhető, könnyen lefolytatható lehet egy vita, az empirikus visszasságok visszaszoríthatóak, elérhető a konszenzus. Goodin (2012) szerint a nemzetközi közösség is ilyen kis csoport, így a nemzetközi konfliktusokat is deliberatív módon a leghasznosabb rendezni. A nemzetállami szintű politikában pedig az ilyen csoportok által meghozott döntéseket lehet delegáció útján továbbvinni nagyobb plénumok elé, ahol akár további deliberációval, akár hagyományosabb érdekegyeztetéssel válhat a tömegdemokráciában is alkalmazhatóvá az elmélet (Dryzek, 2010: 50). Ezeket a kisebb csoportokat nevezik angolul „mini-publicnak”; a velük kapcsolatos irodalom pedig mind a

politikatudományon belül, mind azon kívül kiterjedtté vált az elmúlt bő évtized folyamán. Dryzek (2010: 158-161) részletesen foglalkozik az ilyen kisebb, deliberatív csoportok szerepével a jelenleg létező politikai rendszerekben. Ilyenek például az angolszász esküdtszékek, ahol elvileg nem kompetens polgárok konszenzussal hoznak döntést deliberáció útján. Dryzek szerint ez bizonyítja, hogy a polgárok képesek deliberatív módon hatékony döntést hozni. Dryzek és Goodin (2006) szerint a mini-public-ok több módon is relevánsak lehetnek a demokráciában: dönthetnek bizonyos kérdésekben, részt vehetnek szakpolitikai vitákban, tájékoztathatják a közvéleményt, tesztként szolgálhatnak a politikusok számára elképzeléseik elfogadottságát illetően, legitimizálhatnak döntéseket, növelhetik a politikába vetett bizalmat vagy éppen ellenőrző szervként funkcionálhatnak. Hasonló elvek alapján terjedtek el az úgynevezett deliberatív közvélemény-kutatások. Ezek fókuszcsoportokhoz hasonlóan, viták útján kutatják a választók preferenciáit, azonban a résztvevőket az esküdtekhez hasonlóan informálják a deliberáció témájáról, esetleg felmerülő kérdéseikre pedig szakértők válaszolnak (Fishkin, 2014).

Természetesen a mini-public sem problémamentes fogalom. Chambers (2009) Platón retorika-kritikájára alapozva állítja, hogy a manipuláció a legkisebb csoportokban sem kerülhető el. Sanders (1997: 358-359) az esküdtszékek anomáliáira hívja fel a figyelmet. Az esküdtszékekben empirikusan a fehér, jól képzett férfiak véleménye dominál, és bár általában hasonló döntésre jutnak, mint a bírók, időnként inkompetenciájuk miatt hibás következtetéseket vonnak le; ráadásul, ha nem tudnak konszenzusra jutni hosszú időn keresztül, a vitát már megunó esküdtek hozzásimulnak a többségi véleményhez, hogy hazajuthassanak.

Ez a dolgozat azonban elsősorban nem ezekkel a kritikákkal foglalkozik. Van ugyanis egy másik probléma a mini-public-ok sikerességével kapcsolatban: ha el is fogadjuk, hogy az esküdtszékeken és más hasonló területeken jól működik a deliberáció rendszere, ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy a „kisebben könnyebb” elve politikai kérdésekben is igaz lenne. Amennyiben a politikában is megállja a helyét, hogy minél kisebb a közösség, annál jobban működhet a deliberáció, akkor a kisebb államok politikai rendszerében a demokrácia deliberatív elemei hatékonyabban kell funkcionáljanak, mint nagyobb államokban. Ehhez az szükségeltetik, hogy a deliberáció feltételei erősebben jelen legyenek a kisebb államokban, mint a nagyobbakban. A szuverenitás állami szinten jelentkezik, a politika kulcskérdéseiről pedig a szuverén határozhat; így a deliberatív demokráciaelmélet sikerességéhez szükséges,

hogy ezen a szinten is legyen esélye a deliberatív demokráciának. Ezért országok a vizsgálat alanyai, nem pedig önkormányzatok vagy más, állam alatti szerveződések (továbbá módszertanilag is jelentősen megnehezítené az összehasonlító elemzést a vizsgálat ilyen kiterjesztése). A dolgozat alapvető hipotézise tehát az, hogy a deliberatív demokrácia megteremtésének feltételei nagyobb mértékben teljesülnek a létező legkisebb népességű államokban, mint a nagyobb lakossággal rendelkező országokban. Ez a hipotézis egyébként az ókortól egészen a XIX. századig fennállt – csak éppen nem a deliberatív demokráciára, hanem a demokráciára általában értette ezt Arisztotelésztől kezdve egészen Montesquieu-ig számos politikai gondolkodó; úgy gondolták, hogy városállamoknál nagyobb szerveződések nem működhetnek demokratikusan (Fishkin, 1991: 14-17).

1.3 Módszertan

A vizsgálathoz először egy demokratikus berendezkedés felismerhető deliberatív elemeit kell számba venni, avagy meghatározni, hogy mitől is lesz egy demokrácia deliberatív. A deliberatív elmélet gyakorlati tesztelése többnyire kis csoportokon, esetleg lokális közösségeken folyt, a nemzeti szintű vizsgálatok száma egyelőre csekély. A deliberatív demokráciaelmélet harmadik generációja egyebek mellett ezt az űrt próbálja betölteni. Ebben a dolgozatban a harmadik generáció egyik prominense, Dennis Thompson (2008: 509-511) által megállapított szempontok szerint fogom vizsgálni a deliberáció feltételeinek jelenlétét a vizsgált országokban. Thompson írása a második és harmadik generáció módszertani vívmányait foglalja össze, bemutatva az empirikus vizsgálatok előtt álló kihívásokat és az ezekre született megoldásokat is. A cikk három olyan kritériumot ismertet, amelyek az empirikus kutatások szerint a deliberatív demokrácia elengedhetetlen alapját képezik.

Az első kritérium az ideális beszédhelyzet követelményeiből fakad, ez pedig az állampolgári egyenlőség. Ez elsősorban a deliberációhoz szükséges erőforrásokra értendő. Ide az iskolázottságot és a gazdasági helyzetet értem. Ez minden bizonnyal a legfontosabb a vizsgált szempontok közül, hiszen kettős jelentősége van. Előfeltétele a deliberációnak a lehető legnagyobb egyenlőség, hogy minél többen aktívan és hatékonyan részt vehessenek a diskurzusban. Ehhez szükséges egy bizonyos műveltség, hogy minél több ügyben kompetenssé válhasson a polgár és képes legyen artikulálni a preferenciáit. A gazdasági egyenlőség már vitatottabb kategória lehet, azonban a súlyos vagyoni különbségek két okból is kiszolgáltatottá tehetnek bizonyos rétegeket egy véleményformáló elitnek. Egyrészt azért,

mert a politikában való elmélyedésre nem marad idejük, hiszen a gazdasági felzárkózásnak kell szentelniük több időt; másrészt azért, mert könnyen megvesztegethetővé válhatnak. De az egyenlőség nem csupán előfeltétel, hanem az elmélet több híve (pl. Fung, 2005: 406-408) szerint kívánatos cél is, amit a deliberáció segítségével lehet leghatékonyabban elérni: a deliberatív folyamatok edukatív jellege a műveltség javítását, a résztvevők helyzetének és álláspontjának megismerése pedig a vagyoni különbségek és a diszkrimináció mértékének csökkenését idézheti elő.

A gazdasági egyenlőtlenség mérésének számos módja van. A legelterjedtebb mind közül egyértelműen a több mint száz éves Gini-koefficiens, ami egy adott országban a jövedelem vagy a kiadások (esetleg a vagyon) eloszlását vizsgálja. 0-át vesz fel, ha minden polgár azonos jövedelemmel rendelkezik (tökéletes egyenlőség), egyet pedig akkor, ha egy számos taggal rendelkező társadalomban egy ember birtokol minden jószágot (tökéletes egyenlőtlenség, Németh-Simon, 2014). A gazdasági egyenlőtlenség mértékének mérésére egy másik általános elfogadott mód a felső és az alsó kvantilisek (általában kvintilisek vagy decilisek) nemzeti jövedelemből birtokolt hányadának összehasonlítása, ezt alkalmazza pl. az ENSZ az országok fejlettségi szintjének kiszámításánál¹. A Gini-koefficiens az oktatási egyenlőtlenség mérésére Thomas et al. (2000) tette alkalmassá, azóta ez a legelfogadottabb indikátora ennek a kritériumnak. A dolgozat témájának szempontjából a Gini-koefficiens nem minden esetben tökéletes mutató, hiszen ha egy ember kezében van az összes vagyon és egyedül egy ember részesült oktatásban, az komoly egyenlőséget jelent a polgárok között, egy kivétellel, amitől akár el is tekinthetnénk. De a gyakorlatban igen valószínűtlen, hogy akár egy igen kis országban hasonló előforduljon, így a felsorolt indikátorokat elfogadom az egyenlőség mércéjeként.

A vizsgált országok egyenlőtlenségéről szóló irodalom és a rendelkezésre álló statisztikák száma viszonylag szerény. Éppen ezért nem teljesen egységes mércével mérem sem az oktatási, sem a gazdasági egyenlőséget, mindig az adott ország statisztikaiban elérhető adatokra fogok támaszkodni, minden esetben kifejtve, hogy pontosan hogyan is teszem ezt. Ez azonban nem jelent komoly problémát, hiszen a dolgozat elsődleges célja nem a vizsgált

¹ UNDP (2013): *Human Development Report 2013*: 152.

http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf Letöltve: 2014. március 7.

országok egymással való összevetése, hanem az országok mutatóinak a világ átlagához viszonyítása. Ettől függetlenül, mivel a különböző adatokra alapozott, de ugyanolyan módszertannal számított mutatók igen hasonló rangsorokat adnak ki, egymáshoz képest is többé-kevésbé elhelyezhetők lesznek a vizsgált országok. Az oktatási Gini-koefficiens egyik ország esetében sincs megállapítva, így ezt én teszem meg a Világbank kis országokra kidolgozott képlete (Thomas et al., 2000: 11) és az oktatási ciklusokat a befejezetlen oktatási szintekkel korrigáló egyenlete (Psacharopoulos-Arriagada, 1986: 27) alapján.

A második vizsgálandó szempont a nyilvánosság. Ezzel a kritériummal kapcsolatban azonban számos probléma merül fel. Gyakorta épp a nyilvánosság okozza azt, hogy a vitában nem őszinte érvek kerülnek elő, hanem demagógiát használnak a döntések megindokolására, mert ezekkel könnyebb meggyőzni a kevésbé kompetens tömegeket. Éppen ezért nem minden deliberatív elméletben követelmény a nyilvánosság, a zártkörű vita akár hatékonyabb is lehet. Ilyen esetekben azonban felmerül, hogy az átláthatóság hiányában bizonyos lobbicsoportok túl nagy befolyást szereznek, és a deliberáció nem a közjót, hanem partikuláris érdekeket szolgál. Ezzel szemben a nyilvános deliberáció elősegítheti a racionalitást és a közjó keresését (Thompson, 2008: 510). Éppen ezért ezt a kritériumot a dolgozat is figyelembe veszi, de nagyobb fenntartással kezeli, mint a másik két szempontot.

A nyilvánosság mérése igen nehéz feladat, hiszen rengeteg különböző, nagyrészt szubjektív elemből áll össze. Nyilvánosság alatt itt a kormányzati döntések és döntéshozatal átláthatóságát, valamint a szabad sajtót értem, feltételezve azt, hogy a szabadabb sajtó által a polgárok jobban lesznek informálva. Ezért a dolgozat három mérőszámot tekint át a nyilvánosság tekintetében: a Világbank Korrupciókezelés (Control of Corruption, a politikai döntéshozók befolyásoltságát és a közpénzek elosztási folyamatának átláthatóságát méri) Hang és Elszámoltathatóság (Voice and Accountability, a politikai döntéshozatal nyilvánosságának és a döntéshozók elszámoltathatóságának indikátoraként) mutatóját és a Freedom House Sajtószabadság indikátorát (Press Freedom Score). E három mutató nem teljes mértékben tudományosan megalapozott (lásd pl. Cheibub et al. (2010: 75) kritikáját a Freedom House mutatóival kapcsolatban), de két különböző szervezet (ráadásul a Világbank nem csak saját számok alapján dolgozik, hanem más szervezetek adatait is felhasználva számolja ki mutatóit) három különböző indikátorának összesítése elég közel vihet a „valós helyzethez”, már ha objektíven létezik ilyen nyilvánosság terén.

Végül az országok politikai intézményrendszere kerül górcső alá. Ehhez Steiner et al. (2004) kutatásait veszem alapul. A kutatás által kidolgozott Discourse Quality Index több szempont alapján (indoklás szintje, közjó keresése, ellenvélemények befogadása, más csoportok segítésének szándéka, más csoportok igényeinek tiszteletben tartása, alternatívák javaslása az egyszerű ellenkezéssel szemben és részvétel a vitában) igyekszik felmérni a politika deliberatív jellegét (Steiner et al., 2004: 52-61). Kutatásukban Svájc, Németország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok politikai rendszerét vizsgálták, és arra a következtetésre jutottak, hogy bizonyos intézmények jelenléte katalizálja a deliberatív folyamatokat. Segíti a deliberációt a sokpártrendszer, az arányos képviselő, a minél szélesebb körű koalíciók, a kétkamarás parlament és a vétóval rendelkező intézmények magas száma is (Steiner et al., 2004: 98-137). Nem nehéz észrevenni a hasonlóságot a politikai rendszerek Arend Lijphart által konszenzusos modellnek nevezett ideáltípusával (Enyedi-Körösi, 2004: 45-48). Ez nem is meglepő, hiszen a deliberatív demokráciaelmélet lényeges eleme a konszenzusra törekvés. Természetesen a kutatás eredményei eléggé vitathatóak: egyrészt a Discourse Quality Index módszertana nem nevezhető teljesen objektívnek, másrészt a kis elemszámú minta miatt, harmadrészt pedig azért, mert a deliberációt segítő intézmények között nagy az átfedés, egyes intézmények okozzák más intézmények jelenlétét (pl. az arányos képviselő általában sokpártrendszerhez vezet, a sokpártrendszer pedig széles körű koalíciókhoz). Mindenesetre jelenleg ez a legátfogóbb intézményi vizsgálat a deliberatív demokráciaelmélet szemszögéből, így következtetéseit elfogadom, és a felsorolt intézmények jelenlétét fogom elemezni a vizsgált országokban: a sokpártrendszert az effektív pártszám Laakso és Taagepera (1979: 4) által javasolt képletének segítségével a legutóbbi két törvényhozási választás alapján, a koalíciók szélességét az utolsó két parlamenti választás után megalakult kormánykoalícióban szereplő száma szerint, a többi szempont de jure jelenlétét pedig elsősorban alkotmányos dokumentumok tartalma szerint.

A mini-public kifejezés nem áll messze a miniállam magyar szótól, a kettő közötti párhuzamot nem nehéz észrevenni, így nem meglepő módon törpeállamok kerülnek górcső alá. Ezen típusú államok definíciója azonban nem könnyű. Egyrészt történelmileg a törpeállamok számítanak „normálisnak”, hiszen egészen az újkorig az országok túlnyomó többsége legfeljebb 1-2 millió embert számlált, de inkább tíz- és százazres nagyságrend volt a jellemző. Ezért akár érdemes lenne történelmi példákat is az elemzés tárgyává tenni, de ez az indikátorok jellege miatt nem lehetséges (az intézményrendszerek egészen másképp néztek ki, a nyilvánosság és egyenlőség mérőszámai pedig egyrészt nem elérhetőek, másrészt

viszonylag kevés aktualitással bírnak). Napjaink törpeállamainak meghatározása sem egyszerű feladat. A nemzetközi politikaelmélet egészen az előző évtizedig – a realista iskola alapvetéseinek megfelelően – az államokat nem pusztán méretük, hanem vélt hatalmuk, hadi és gazdasági kapacitásuk szerint osztályozta. A modern irodalom általában 1 millió lakosnál húzza meg a kis államok maximális lakosságát (Sutton, 2011: 144-145). A dolgozat önkényesen ezt lecsökkent 500 000-re, hogy a lehető legkisebb államok kerülhessenek bele a mintába (jelenleg 29 ilyen szuverén állam van²), és ne kerüljön a vizsgálatba akár két olyan ország, melyek lakossága között akár húszszoros is lehet az eltérés.

Ez az önkényes definíció azonban még nem oldja meg a vizsgálat alanyainak kiválasztásával kapcsolatos összes nehézséget. Újabb problémát jelent a nemzetközi jogi értelemben nem szuverén, de jelentős autonómiát élvező területek kérdése, amelyek között számos megfelel a kritériumnak, és gyakorlatilag minden fontos politikai kérdésben maguk rendelkezhetnek. Nehéz azonban meghúzni azt a határt, amely után már annyira autonóm területről beszélünk, hogy a szuverén nemzetállamokkal emlegethetjük egy lapon őket, így a dolgozat marad a nemzetközileg elismert szuverén nemzetállamok vizsgálatánál. A szuverenitás kérdése fordítva is fennáll: vannak olyan, nemzetközi jogilag szuverén államok, amelyek számos fontos politikai kérdésben nem képesek önállóan döntéseket hozni, mivel függenek egy nagyobb országtól (ez a legtöbb törpeállamra igaz). Ezt a nehézséget szintén nem lehet objektíven kiszűrni, így a vizsgálatba bekerülnek olyan országok is, amelyek nem minden szempontból szuverének, ám nemzetközileg elismertek független államként. Egy másik problémát vet fel, hogy a legtöbb ilyen ország szigetország; így ha mind elemzésre kerül, könnyen előfordulhat, hogy a szigetországok jellegzetességeit tárja fel a dolgozat. Ezen felül bizonyos kontinensek (pl. Óceánia) felül-, más földrészek (pl. Afrika) pedig alulreprezentáltak kis államok számában, így lehet, hogy a kulturális vagy politikai földrajzi sajátosságok kerülnének felszínre a teljes vizsgálat során. Ezért a politikai földrajzi jellegzetességre kontrollál a dolgozat.

Ezen okoknál fogva a dolgozat csupán nyolc ország vizsgálatára vállalkozik. Az esetek kiválasztásának kritériumai a következők voltak: minden kontinensről (Észak-, Közép- és Dél-Amerika itt egy földrésznek számít, ahogy Ausztrália és Óceánia is) egy-egy szigetország (szigetországnak az olyan országokat tekintem, amelyek kizárólag tengeri határokkal

² CIA World Factbook (2012). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html> Letöltve: 2014. március 7. 23:44

rendelkeznek) és szárazföldi ország kerüljön be a vizsgálatba, és minden eset a lehető legkisebb lakossággal rendelkezzen, hogy a vizsgálni kívánt hatás (a lakosság számának hatása a deliberációra) a lehető legjobban kimutatható legyen. Így a következő országok kerültek be a vizsgálatba:

- Európából Izland (a legkisebb népességű szigetország) és Liechtenstein (Vatikánvárost különleges politikai helyzete miatt nem vizsgálok, így Liechtenstein az egyik legkisebb lakossággal rendelkező szárazföldi állam)
- Ázsiából a Maldív-szigetek (a legkisebb lakosságú ország) és Brunei (bár Borneó szigetén helyezkedik el, van szárazföldi határa Malajziával, így szárazföldi államnak minősül, azok közül pedig a legkisebb népességű Ázsiában)
- Afrikából csupán a Seychelle-szigetek (a legkisebb lakosságú ország), mivel nincs olyan szárazföldi szuverén állam, amelynek lakossága 500 000-nél alacsonyabb lenne
- Amerikából St. Lucia (van ugyan néhány kisebb amerikai szigetország, de róluk nem állt megfelelő mennyiségű adat rendelkezésre) és Belize (a legkisebb népességű szárazföldi állam)
- Óceániából pedig csak Palau (a legkisebb ország, amelyről viszonylag friss adatok elérhetőek), mivel nincs a földrészen 500 000 lakosnál kevesebbet számláló szárazföldi állam.

Az alábbi táblázatban néhány lényeges adatot foglalkozok össze a vizsgált államokról a CIA World Factbook adatai alapján (a táblázat csak előzetes áttekintésre szolgál, a dolgozat későbbi fejezeteiben nem minden esetben ebből az adatsorból fogok dolgozni, ahol lehetett, a legfrissebb nemzeti statisztikákat vettem inkább figyelembe). Látható, hogy viszonylag sokszínű a minta a táblázat szempontjai szerint, lakosság és egy főre eső GDP alapján is; igaz, a keresztény országok némileg túlreprezentáltak és csak muszlim államok találhatók mellettük. Ez akkor okozhat problémát, ha a deliberatív demokrácia előfeltételei szorosan összefüggnek bizonyos vallások jelenlétével a közösségben. Természetesen más jellemzőket is ki lehetne emelni, én intuitívan ezeket éreztem a vizsgálat elvégzése előtt a legfontosabbnak.

A vizsgált országok	Kontinens	Lakosság	Többségi vallás	GDP/fő (USD)
Izland	Európa	317 351	protestáns	40 700
Liechtenstein	Európa	37 313	katolikus	89 400
Maldív-szigetek	Ázsia	393 595	szunnita	9 100
Brunei	Ázsia	422 675	szunnita	54 800
Seychelle-szigetek	Afrika	91 650	katolikus	25 900
St. Lucia	Közép-Amerika	163 362	katolikus	13 100
Belize	Közép-Amerika	340 844	katolikus és protestáns	8 800
Palau	Óceánia	21 186	katolikus	10 500

1. táblázat: A vizsgálatban szereplő országok

2. Az országok elemzése

Ebben a fejezetben a vizsgált nyolc ország külön-külön kerül értékelésre a három módszertani szempont alapján. A különböző indikátorok összehasonlító vizsgálatához több támpontot fogok használni. Ilyen a CIA 132 ország adatai alapján elkészített, kiadásokra vetített Gini-koefficienseket rangsoroló listája³, az ENSZ 20:20 arány (a társadalom alsó és felső kvintilisének kiadásainak összevetése) szerint elkészült 2008-as, 127 országot tartalmazó ranglistája⁴, a világ oktatási Gini-koefficiense 2005-ös Világbank-mérések alapján (ennek értéke 0,368; Holsinger-Jacob, 2008: 565), a világ 112 országának oktatási Gini-koefficiensek alapján összeállított ranglistája⁵, a Világbank kormányzási indikátorainak listája 2012-es adatok alapján⁶, a Freedom House 2013-as Sajtószabadság mutatójának ranglistái⁷, a pártrendszerek effektív pártszám szerint történő hármass besorolását (kis, közepes és nagy számú pártot tartalmazó pártrendszer) pedig Laakso és Taagepera (1979: 24) alapján használok. Ezek a listák és adatok sok esetben nem tartalmazzák a vizsgált országokat, de a világ lakosságának túlnyomó részét lefedő vizsgálatokra épülnek, így megfelelő támpontként szolgálhatnak.

2.1 Izland

Izland, bár területe nagyobb, mint Magyarországé, mivel ritkán lakott, csupán 317 351 lakossal bír, ezzel Európa legkisebb lakosságú szigetországa. Gazdasági egyenlőség

³ CIA World Factbook (2014): Country Comparison: Distribution of Family Income - Gini index. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html> Letöltve: 2014. március 14. 21:34

⁴ UNDP (2008): *Human Development Report 2007/2008*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/268/hdr_20072008_en_complete.pdf Letöltve: 2013. március 14. 22:06 281-284. oldal

⁵ Világbank (2006): *World Development Report: Equity and Development*. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSCContentServer/WDSP/IB/2005/09/20/000112742_20050920110826/Rendered/PDF/322040World0Development0Report02006.pdf Letöltve: 2014. március 14. 23:11 284-285.

⁶ Világbank (2014): *Worldwide Governance Indicators*. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports> Letöltve: 2014. március 5. 22:01

⁷ Freedom House (2013): *Global Press Freedom Rankings*. <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Global%20and%20regional%20tables.pdf> Letöltve: 2014. március 5. 22:09

tekintetében jól teljesít, hiszen az Izlandi Statisztikai Hivatal 2012-es adatai⁸ szerint a bevételre vonatkoztatott Gini-koefficiens értéke 0,24 (a CIA-világranglistán ez harmadik lehetne, de a CIA módszertanával a 2006-os izlandi Gini-koefficiens 0,28, ami ranglistájukon a 14. helyet jelenti), a 20:20 arány pedig 3,4 (ez az ENSZ listájában holtversenyben a legalacsonyabb szám lenne Japán mellett). Az oktatási Gini-koefficiens kiszámításához szintén az Izlandi Statisztikai Hivatal 2012-es adatait⁹ használtam fel. A 25 éven felüli népességet legmagasabb iskolai végzettség tekintetében négy kategóriára (semmilyen oktatás, alapfokú képzettség, középfokú képzettség, felsőfokú képzettség) lehetett ez alapján osztani, ugyanis a mérés a megkezdett, de el nem végzett oktatást nem vette figyelembe, csak a szerzett képzettséget. Az így kiszámolt oktatási Gini-koefficiens értéke 0,145, ami nemzetközi összehasonlításban igen alacsonynak mondható; a Világbank 112 országot tartalmazó ranglistáján a 18. helyet érné. Mindkét egyenlőségi mutatóban a világ élvonalába tartozik tehát Izland, így a deliberatív demokrácia ezen kritériuma tulajdonképpen teljesül.

A nyilvánosság állapota a nemzetközi szervezetek felmérései szerint jónak mondható. A Világbank szerint korrupciókezelés tekintetében a felmért országok 94,74%; a Hang és Elszámoltathatóság mutatóban ugyanezen államok 94,79%-ánál jobban teljesít a szigetország, míg a Freedom House besorolása alapján a sajtó „szabad”: mind jogi, mind politikai, mind gazdasági szempontból a legjobb ötödbe tartozik a világon az izlandi média helyzete. Mindennek oka a szervezet szerint egyrészt a média szabadságának alkotmányos védelme, másrészt a nemrégiben elfogadott médiatörvény sok előnyös vonása¹⁰.

⁸ Izlandi Statisztikai Hivatal (2012): *The Gini index, Quintile Share Ratio and the at-risk-of-poverty rate, 2004-2012*.

<http://www.statice.is/?PageID=1825&src=https://rannsokn.hagstofa.is/pxen/Dialog/varval.asp?ma=VIN07112%26ti=The+Gini+index%2C+Quintile+Share+Ratio+and+the+at-risk-of-poverty+rate%2C+2004-2012+++++++%26path=../Database/vinnumarkadur/tekjudreifing/%26lang=1%26units=Coefficient> Letöltve: 2014. március 11. 22:11

⁹ Izlandi Statisztikai Hivatal (2012): *Educational attainment of the population 2003-2012*. <http://www.statice.is/?PageID=1666&src=https://rannsokn.hagstofa.is/pxen/Dialog/varval.asp?ma=SKO00009%26ti=Educational+attainment+of+the+population+2003-2012++%26path=../Database/skolamal/yfirlit/%26lang=1%26units=Number> Letöltve: 2014. március 11. 22: 32

¹⁰ Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Iceland*. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/iceland#.UypusoXjLSg> Letöltve: 2014. március 11. 23:34

Izland államformája parlamentáris demokrácia, parlamentje az egykamarás Althingi, amibe vegyes választási rendszeren keresztül lehet bekerülni, de az arányosság mértéke viszonylag alacsony, a mandátumok körülbelül 15%-a kerül így kiosztásra¹¹. Az ország politikai térképe az elmúlt időszakban viszonylag kiegyenlített volt, így az inkább többségi felé hajló választási rendszer ellenére koalíciós kormányok alakultak; ráadásul a 2013-as választások után nagykoalíció alakult, miközben az Althingibe hat párt is bejutott¹². Az effektív pártszám jelenleg 4,22, ami a közepes kategóriába tartozik. Az előző, 2009-ben a válság miatt előrehozott választáson ötpárti Althingit választottak¹³, az effektív pártszám pedig 4,18 volt; ennek eredményeként alakult egy kétpárti koalíció. A vétóval rendelkező intézmények száma minimális, miután erre csak az elnöknek van joga, ráadásul ő is legfeljebb népszavazást csikarhat ki az adott kérdésben¹⁴. Így a deliberációt segítő öt intézményből csak kettő (sokpártrendszer és koalíciók) van jelen Izlandon, illetve a választási rendszerben van arányossági tényező, de ennek szerepe nem jelentős.

2.2 Liechtenstein

Liechtenstein Svájc és Ausztria között elterülő állam, melynek lakossága 2012-ben 36 838 volt, ezzel Európa negyedik legkevésbé népes országa, a vizsgálat második legkisebb népességgel rendelkező alanya. A Liechtensteini Statisztikai Hivatal 2004-ben az ENSZ számára készített felmérése alapján a jövedelmekre vetített Gini-koefficiens értéke 0,247 volt¹⁵, ezzel a CIA világranglistáján az ötödik helyet foglalná el. A 20:20 arányt hiányos adatok miatt sem az Eurostat, sem az ENSZ nem kalkulálta ki, viszont a Liechtensteini

¹¹ Government Offices of Iceland (2014): *How is Iceland Governed?* <http://www.government.is/how-iceland-is-governed/> Letöltve: 2014. március 11. 23:51

¹² BBC (2013): *Iceland vote: Centre-right opposition wins election.* <http://www.bbc.com/news/world-europe-22320282> Letöltve: 2014. március 12. 00:07

¹³ Traynor, Ian (2009): *Icelandic caretaker government wins general election.* <http://www.theguardian.com/world/2009/apr/26/iceland-election-government> Letöltve: 2014. március 12. 00:14

¹⁴ *The President of Iceland* (2014). <http://english.forseti.is/ThePresidentofIceland/> Letöltve: 2014. március 12. 00:17

¹⁵ Liechtensteini Statisztikai Hivatal (2012): *Core Document of the Principality of Liechtenstein Forming Part of the Reports of State Parties to the Human Rights Treaties of the United Nations.* http://www.llv.li/coredoc2011_final-en.pdf Letöltve: 2014. március 12. 21:41 9. oldal

Szociális Minisztérium 2008-as adatai¹⁶ szerint a társadalom legfelső decilisének jövedelme 2,98-szorosa a legszegényebb decilisének; kvartilisek tekintetében pedig ugyanez a szám 3,23. Ezen számoktól túlságosan nem térhet el a 20:20 arány sem, tehát az ENSZ ranglistáján az élmezőnybe kerülnének (Japán 3,4-es 20:20 aránya a legjobb a vizsgált országok között). Az oktatási egyenlőtlenséget a Statisztikai Hivatal 2009-es adatai¹⁷ alapján a 25 év feletti népességből tudtam számolni. A számos eltérő kategóriát kénytelen voltam összevonni, a Világbank módszertana alapján összesen 6 kategóriát (semmilyen oktatás, alapfokú képzettség, befejezetlen középfokú oktatás, középfokú képzettség, három év alatti felsőfokú képzéssel szerzett képzettség, három éves és afeletti felsőfokú képzéssel szerzett képzettség) állapítottam meg. Az így kalkulált oktatási Gini-koefficiens értéke 0,15, ami a 20. helyre lenne elég a Világbank világranglistáján. Liechtenstein tehát mind gazdasági, mind oktatási egyenlőségben jól teljesít világviszonylatban.

Nyilvánosság terén szintén kimagaslóan teljesít a közép-európai miniállam. A Világbank Korruptiókezelés mutatójában a felmérés országainak 94%-át, Hang és Elszámoltathatóság indikátorában pedig 96%-át megelőzi Liechtenstein. A Freedom House adatai alapján a sajtószabadság jog és politikai körülményei tekintetében szintén jó helyzetben van, de a gazdasági körülmények már nem teljesen ideálisak, ebben a kategóriában az elérhető pontszámnak csupán 73%-át szerezte meg, ami így is sokkal jobb a világlátlagnál¹⁸.

Liechtenstein államformája alkotmányos monarchia, ahol a törvényhozó hatalmat az egykamarás parlament, a Landtag gyakorolja, de annak döntéseit az elnök megvétőzhatja vagy akár fel is oszthatja azt.¹⁹ A Landtag tagjait arányos rendszerben választják meg; ennek ellenére a pártok alacsony száma miatt a koalíciók nem jellemzőek. A 2013-as

¹⁶ Liechtensteini Szociális Minisztérium (2008): *Zweiter Armutsbericht Einkommensschwäche und Soziale Benachteiligung*. <http://www.llv.li/pdf-llv-scg-armutsbericht.pdf> Letöltve: 2014. március 12. 22:40 50-51. oldal

¹⁷ Liechtensteini Statisztikai Hivatal (2009): *Bildungsstatistik 2009*. http://www.llv.li/pdf-llv-as-bildung_2009 Letöltve: 2014. március 12. 21:59 166. oldal

¹⁸ Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Liechtenstein*. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/liechtenstein#.Uyu8uYXjLSg> Letöltve: 2014. március 12. 23:12

¹⁹ Fürstentum Liechtenstein (2014): *Structure of the State*. <http://www.liechtenstein.li/index.php?id=19&L=1> Letöltve: 2014. március 12. 23:22

választások eredménye²⁰ alapján az effektív pártszám 3,31, ezzel a közepes kategóriába tartozik Laakso és Taagepera besorolása alapján. 2009-ben²¹ csak 3 párt jutott be a Landtagba, így az effektív pártszám 2,15 volt, ezzel a kevés pártot tartalmazó pártrendszerekbe tartozott a miniállam. Így a Steiner et al. által meghatározott feltételekből az arányos képviselőket és a vétóval rendelkező intézményt teljesíti, de a kétkamarás parlament, a sokpártrendszer és a koalíciók nem jellemzőek Liechtenstein politikai rendszerére.

2.3 Maldív-szigetek

A Maldív-szigetek Indiától délnyugatra, az Indiai-óceánban helyezkednek el, 393 595 lakossal, ezzel Ázsia legkisebb népességű állama. Az ország kiadásokra vetített Gini-koefficiense 2004-ben a Nemzeti Tervezési és Fejlesztési Minisztérium felmérése alapján 0,41 volt²², ami a CIA világranglistáján felmért 137 országból a 83. helyre volna csak elegendő, a világtátlagot sem éri el. A 20:20 arány szintén a minisztérium 2004-es adatai²³ szerint 7,86 volt, ami az ENSZ-világranglistáján a 73. helyet érné a 127 ország között. Az oktatási egyenlőséget a 2006-os népszámlálás oktatási adatsora²⁴ alapján kalkuláltam, a Világbank mindhét kategóriáját (semmilyen oktatás, befejezetlen alapkörű oktatás, alapkörű képzettség, befejezetlen középkörű oktatás, középkörű képzettség, befejezetlen felsőkörű oktatás, felsőkörű képzettség) felhasználva. Az így kapott oktatási Gini-koefficiens 0,423 lett, ami a világranglistán felmért 112 országból a 77. helyre lenne elég. Megállapítható tehát, hogy a Maldív-szigetek mind gazdasági, mind oktatási egyenlőség terén a világtátlagtól elmarad, a világ alsó harmadának első felébe tartozik.

²⁰ Landtagswahlen Liechtenstein (2013): *Landtagswahl 2013*.

<http://www.landtagswahlen.li/resultate.aspx?eeid=8&ukid=14> Letöltve: 2014. március 12. 23:32

²¹ Landtagswahlen Liechtenstein (2009): *Landtagswahl 2009*.

<http://www.landtagswahlen.li/resultate.aspx?eeid=7&ukid=14> Letöltve: 2014. március 12. 23:35

²² A Maldív-szigetek Tervezési és Fejlesztési Minisztériuma (2004): *Vulnerability and Poverty Assessment 2004*. http://planning.gov.mv/Downloads/vpa/vpa2_book.pdf Letöltve: 2014. március 14. 21:01 XX. oldal

²³ A Maldív-szigetek Tervezési és Fejlesztési Minisztériuma (2007): *Millennium Development Goals Maldives Country Report 2007*.

http://www.planning.gov.mv/en/images/stories/publications/mdg/mdgs_maldives_country_report_2007.pdf Letöltve: 2014. március 14. 21:32 6. oldal

²⁴ A Maldív-szigetek Tervezési és Fejlesztési Minisztériuma (2006): *Analytical Report 2006: Population and Housing Census 2006*.

<http://planning.gov.mv/en/images/stories/publications/analysiscd/index.html#> Letöltve: 2014. március 14. 21:46 119. oldal

Nyilvánosság terén még rosszabbul áll a szigetország a nemzetközi szervezetek véleménye szerint. A Világbank szerint a korrupciót a felmérés országainak 41%-ánál kezeli jobban a törpeállam; a Hang és Elszámoltathatóság indikátorban a lista tagjainak csupán 32%-át előzi meg. A Freedom House szerint a sajtó csak „részben szabad”; mind jogi, mind gazdasági, mind politikai szempontból középszerűre értékeli a Maldív-szigeteket. Ennek okai között egyebek mellett a 2012-ben történt újságírók elleni támadásokat és az internetes cenzúrát említi meg a szervezet²⁵. Egységesen megállapítható, hogy a nemzetközi szervezetek értékelései szerint a világ kevésbé nyilvános felébe tartozik a Maldív-szigetek.

A Maldív-szigetek politika intézményrendszerét nehezebb vizsgálni, mint az eddig elemzett országokét, ugyanis egy viszonylag fiatal, átalakulóban lévő demokráciáról beszélünk, amely 2008-ban indult el a pluralizmus útján²⁶. A törvényhozó szerv az egykamarás Majlis, amelybe tisztán többségi rendszerben választanak 77 képviselőt²⁷. Az elnök erős vétóval rendelkezik törvények tekintetében, a Majlis csak nehéz követelményeket teljesítve között írhatja azt felül. A Legfelsőbb Bíróság is megsemmisíthet törvényeket, ha az nem felel meg az alkotmányos normáknak²⁸. 2014-ben tartották meg a legutóbbi választásokat, ennek eredményeként ötpárti parlament jött létre²⁹, az effektív pártszám 3,63; ez igen magas egy többségi rendszerben, de még ennél is szokatlanabb a várhatóan hárompárti koalíció. 2009-ben hat párt került be³⁰ a Majlisba, ahol az ötéves ciklus alatt közülük számos megszűnt, így folyamatosan változó koalíciók vezették a parlamentet. Koalíciók és sokpártrendszer tekintetében tehát teljesíti Steiner et al. kritériumait a Maldív-szigetek és van erős vétóval bíró intézmény, viszont a parlament egykamarás, a választási rendszer pedig többségi.

²⁵ Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Maldives*.

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/maldives#.Uyy5PoXjLSg> Letöltve: 2014. március 14. 22:21

²⁶ Buerk, Roland (2008): *Maldives Adopt New Constitution*. http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7547725.stm Letöltve: 2014. március 14 23:23

²⁷ Inter-Parliamentary Union (2014): *Majlis (People's Majlis)*. http://www.ipu.org/parline-e/reports/2199_B.htm Letöltve: 2014. március 14. 23:32

²⁸ *Constitution of the Republic of Maldives (2008)*. <http://www.maldivesinfo.gov.mv/home/upload/downloads/Compilation.pdf> Letöltve: 2014. március 14. 23:41 17. és 29-30. oldal

²⁹ The Hindu (2014): *Majority Mandate for Maldives Ruling Coalition*. <http://www.thehindu.com/news/international/south-asia/maldives-ruling-coalition-gets-majority-in-parliamentary-polls/article5822626.ece> Letöltve: 2014. március 23. 22:09

³⁰ Inter-Parliamentary Union (2009): *Majlis. Last Elections*. http://www.ipu.org/parline-e/reports/2199_E.htm Letöltve: 2014. március 23. 22:27

2.4 Brunei

Brunei Borneó szigetének északi részén elterülő törpeállam, amely szárazföldön egyedül Malajziával határos; lakossága 2013-ban 415 717 volt, ezzel a legnépesebb állam a vizsgálatban. Az ENSZ számai³¹ szerint a jövedelmekre vetített Gini-koefficiens értéke 2005-ben 0,355 volt, ezzel a CIA világranglistáján az 51. helyen állna. 20:20 arány helyett 20:40 arányt számoltak, ennek értéke 2,41 volt. Ebből az következik, hogy a 20:20 arány is legalább ekkora volt, de valószínűleg ennél jóval nagyobb értéket vett fel, tehát legfeljebb a középmezőnybe tartozhat Brunei gazdasági egyenlőség terén. A Világbank 2010-es statisztikája³² alapján tudtam Bruneiben a 25 év feletti népesség oktatási Gini-koefficiensét kiszámolni, hét kategóriát (semmilyen oktatás, befejezetlen alapfokú oktatás, alapfokú képzettség, befejezetlen középfokú oktatás, középfokú képzettség, befejezetlen felsőfokú oktatás, felsőfokú képzettség) alkalmazva. Az eredmény 0,328 lett, amivel 61. helyezett lenne Brunei a Világbank 112 országot listázó ranglistáján. Oktatási egyenlőtlenség tekintetében tehát nem nevezhető etalonnak a délkelet-ázsiai miniállam.

A nyilvánosságot jelző indikátorok valamivel rosszabb képet festenek Bruneiről. A Világbank Korrupciókezelés mutatójában ugyan a világ 72,25%-ánál jobban teljesített 2012-ben, de a Hang és Elszámoltathatóság indikátor szerint a felmért országok csupán egyharmadát előzi meg. A Freedom House szerint a sajtó „nem szabad”; leginkább a jogi környezet okoz problémákat ebben a mutatóban, hiszen a fő problémák közül a „rosszindulatú” újságírók börtönnel való büntetése, és a kormány joga arra, hogy bármilyen médiumot megszüntessen, kiemelkednek. A nyilvánosság tehát komoly problémákkal küszködik Bruneiben.

Brunei politikai berendezkedése eltér a többi vizsgált államtól, mivel az ország abszolút monarchiaként működik. A szultán miniszterelnökként maga jelöli ki kormányát és a

³¹ UNDP (2010): *Brunei Darussalam Report*.

http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Brunei%20Darussalam/Brunei_Darussalam_MDG_2010.pdf
Letöltve: 2014. március 15. 19:55 26. oldal

³² Világbank (2014): *Education Statistics*. <http://data.worldbank.org/data-catalog/ed-stats> Letöltve: 2014. március 15. 22:44

Törvényhozó Tanács tagjait is³³. Így a deliberációt elősegítő intézményi feltételek meglétéről egyáltalán nem beszélhetünk.

2.5 Seychelle-szigetek

A Seychelle-szigetek 150, Madagaszkártól északkeletre fekvő indiai-óceáni szigetet foglal magába. Jelenlegi lakossága 90 024 fő, ezzel Afrika legkisebb népességű országa. A Világbank 2007-es felmérése³⁴ szerint a jövedelemre vetített Gini-koefficiens értéke 0,658; ezzel a világ legegyenlőtlenebb országának tekinthető gazdasági szempontból. Az UNICEF szintén 2007-es mérése³⁵ alapján a 20:20 arány 18,86, ezzel az ENSZ világranglistáján mindössze 14 másik országot megelőzve 114. lenne. A Seychelle-szigetek Statisztikai Hivatala a legmagasabb iskolai végzettséget a 10 éves és annál idősebb lakosság arányaiban mérte fel a 2010-es népszámlálás során³⁶. Ezen adatok kissé torzítanak, hiszen általában 25 év feletti népességből szokás számítani ezt a statisztikát, így sok, még tanuló állampolgár belekerül az eredményekbe, másrészt pedig a statisztika nem tér ki azokra, akik semmiféle oktatásban nem részesültek. Így hat kategória (befejezetlen alapfokú oktatás, alapfokú képzettség, befejezetlen középfokú oktatás, középfokú képzettség, befejezetlen felsőfokú oktatás, felsőfokú képzettség) alapján tudtam kiszámolni az oktatási Gini-koefficiens, amelynek értéke (köszönhetően többek között a rendkívül alacsony számú felsőfokú képzésben részesülő lakosnak) 0,19 lett. Ez a Világbank ranglistáján körülbelül a 27. helyet érné, amivel igen jól teljesít a Seychelle-szigetek, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy gazdasági egyenlőség terén mennyire más adatokat tapasztalhattunk.

Az ország nyilvánossága szintén vegyes képet mutat a nemzetközi szervezetek szerint. A Világbank Korrupciókezelés indikátora szerint a világ közel kétharmadánál működik

³³ Brunei Miniszterelnöki Hivatala (2014): *Overview*. <http://www.pmo.gov.bn/SitePages/Overview.aspx> Letöltve: 2014. március 15. 23:22

³⁴ Világbank (2014): *Seychelles*. http://data.worldbank.org/country/seychelles#cp_wdi Letöltve: 2014. március 17. 22:07

³⁵ UNICEF (2011): *Global Inequality: Beyond the Bottom Billion. A Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries*. http://www.unicef.org/socialpolicy/files/Global_Inequality.pdf Letöltve: 2014. március 17. 22:10 58. oldal

³⁶ A Seychelle-szigetek Statisztikai Hivatala (2010): *Population and Housing Census 2010 Report*. http://www.nsb.gov.sc/wp-content/uploads/2012/12/Population_and_Housing_Census_2010_Report.pdf Letöltve: 2014. március 17. 23:45 40. oldal

átláthatóbban a Seychelle-szigetek; a Hang és Elszámoltathatóság mutatóban pedig a középmezőnyben foglal helyet a kelet-afrikai szigetország, a felmért államok 54,5%-át előzi meg. A Freedom House sajtószabadság tekintetében az országot „részben szabadnak” minősítette; mindhárom releváns mutatóban közepszerűen teljesített a Seychelle-szigetek, a gazdasági körülmények kapták a legrosszabb besorolást. A szervezet beszámolója indokként egyebek mellett az állam de facto televíziós monopóliumát, az alkotmány által a kormánynak biztosított jogot a cenzúrára és a független nyomtatott sajtó hiányát jelölte meg³⁷.

A Seychelle-szigetek függetlenedése óta folyamatosan ingázott demokrácia és diktatúra között, jelenlegi státusza is igen kérdéses. A parlament a normális esetben 34 (jelenleg 32) tagú Nemzetgyűlés, amelynek tagjait vegyes rendszerben választják meg (arányos úton a képviselők 24%-a kerül be)³⁸. A legutóbbi választás 2011-ben volt, de a legnagyobb ellenzéki párt bojkottálta, így csupán a kormányzó párt került be a Nemzetgyűlésbe, amely egypártiként működik azóta. Az ellenzéki szavazók a bojkott jeleként érvénytelenül szavaztak, a szavazatok körülbelül egyharmada így nem volt érvényes³⁹. Az effektív pártszám jelenleg értelemszerűen 1, és koalíciók sem merülnek fel. Négy évvel korábban⁴⁰ másképp festett a politikai térkép: ekkor mindkét nagy párt indult a választáson, így az effektív pártszám 1,68 volt, ami szintén alacsonynak számít. Ellenben vétóval rendelkező intézmények tekintetében jól áll az ország, ugyanis az Alkotmánybíróság felülvizsgálhatja a törvényeket alkotmányossági alapon, az elnök pedig alkotmányossági felülvizsgálatot kérhet vagy visszaküldheti új vitára a törvényt, ez esetben kétharmados többségre van szükség a Nemzetgyűlésben, hogy a törvény érvénybe lépjen⁴¹. Ezen a feltételen kívül viszont egyetlen deliberációt segítő kritériumot sem teljesít a szigetország politikai rendszere.

³⁷ Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Seychelles*. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/seychelles#.Uyzkl4XjLSg> Letöltve: 2014. március 18. 00:37

³⁸ Inter-Parliamentary Union (2014): *National Assembly*. <http://www.ipu.org/parline/reports/2279.htm> Letöltve: 2014. március 18. 00:58

³⁹ News24 (2011): *Seychelles Ruling Party Wins Again*. <http://www.news24.com/Africa/News/Seychelles-ruling-party-wins-again-20111002> Letöltve: 2014. március 18. 01:09

⁴⁰ ElectionGuide (2014): *Republic of Seychelles, 2007 Election for National Assembly*. <http://www.electionguide.org/elections/id/1472/> Letöltve: 2014. március 18. 01:20

⁴¹ *Constitution of the Republic of Seychelles* (1993). http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230031 Letöltve: 2014. március 18. 01:24 93-94. és 77-78. oldal

2.6 St. Lucia

St. Lucia a Kelet-Karib-tengerben elhelyezkedő szigetország, St. Vincent és Martinique szigetei között található. Lakossága 2009-ben 173 765 volt, ezzel az amerikai kontinens hatodik, a világ tizenkilencedik legkisebb szuverén állama. Az ENSZ 2005-ös számai szerint a jövedelmek alapján számított Gini-koefficiens értéke 0,42 volt⁴², 20:20 arányt nem számoltak. Ez az érték a CIA világranglistáján a 86. helyet érné, de a világtátlagnál nem sokkal rosszabb. Az oktatási egyenlőség vizsgálatát a 2010-es népszámlálás adatai⁴³ szerint kalkuláltam a 15 éven felüli lakosság számaiból; hét kategóriát (semmilyen oktatás, befejezetlen alapkörű oktatás, alapkörű képzettség, befejezetlen középkörű oktatás, középkörű képzettség, befejezetlen felsőfokú oktatás, felsőfokú képzettség) lehetett létrehozni a felmérésből. Az így megállapított oktatási Gini-koefficiens értéke 0,195; ez a Világbank világranglistáján a 32. helyet jelentené. Gazdasági szempontból tehát viszonylag magas az egyenlőtlenség mértéke a szigetországban, de oktatási szempontból már a középmezőny elejébe tartozik St. Lucia.

Eltérő képet kapunk, ha a nemzetközi szervezetek által biztosított, nyilvánosságra vonatkozó indikátorokat vesszük szemügyre. A Világbank szerint a korrupció kezelése a felmért országok több mint 79%-ánál jobban megy a szigetországnak; míg a Hang és Nyilvánosság mutatóban az országok 85,78%-ánál teljesít jobban. Hasonlóan jó véleménnyel van az ország sajtószabadságáról a Freedom House: a sajtó „szabad”, és bár a politikai környezet nem tökéletes, a jogi és gazdasági körülmények közel ideálisak a lehető legnagyobb sajtónyilvánossághoz⁴⁴. Tehát a politikai és sajtónyilvánosság adott St. Luciában, de a korrupció kezelésében még fejlődhet a szigetország.

St. Lucia a Brit Nemzetközösség tagja, államfője így II. Erzsébet királynő, illetve az általa kijelölt kormányzó, azonban az ő gyakorlati hatalmuk procedurálisnak nevezhető, vétőjoguk

⁴² UNDP (2008): *Saint Lucia: A Plan of Action for Localising and Achieving the Millennium Development Goals (MDGs)*.

http://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/MDG%20Country%20Reports/St%20Lucia/St%20Lucia_MDGReport_2008.pdf Letöltve: 2014. március 18. 14:07 11. oldal

⁴³ 2010 Housing and Population Census. <http://204.188.173.139:9090/redatam1/> Letöltve: 2014. március 18. 14:29

⁴⁴ Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: St. Lucia*. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/st-lucia#.Uy2suoXjLSg> Letöltve: 2014. március 18. 15:09

igen korlátozott (csak bizonyos pénzügyi kérdésekhez szükséges a kormányzó hozzájárulása). A parlament kétkamarás, a 17 tagot számláló alsóházból és a 11 tagú Szenátusból áll. A Szenátus tagjai közül hatot az aktuális kormánypárt, hármat az ellenzék jelölhet ki, kettőt pedig a kormányzó nevez ki diszkrecionális hatáskörben. Az alsóházba egyéni mandátummal kerülnek be a képviselők⁴⁵. A többségi rendszer jellemzően kétpártrendszer eredményezett: a 2011-es választáson⁴⁶ is két párt jutott be az alsóházba; az effektív pártszám 1,84 jelenleg, koalíciók nem jellemzőek. 2006-ban⁴⁷ éppen ugyanez volt az eredmény. Így a Steiner et al. által meghatározott kritériumokból csak a kétkamarás parlamentet teljesíti St. Lucia.

2.7 Belize

Belize Közép-Amerikában található, Mexikótól délre, Guatemalától északra, a Karib-tenger partján, lakossága 2010-ben 322 453 volt. Gazdasági egyenlőség tekintetében egymásnak némileg ellentmondó adatok ismertek; az ENSZ 2009-es számai szerint a bevételekre vetített Gini-koefficiens 0,42 volt, ami a CIA világranglistáján a 86. helyet jelentené. Ugyanezen mérés alapján a 20:20 arány 4,01 volt⁴⁸; ez a szám kifejezetten jónak nevezhető, hiszen az ENSZ világranglistáján a 9. helyet érné. Az oktatási egyenlőséget a Belize-i Statisztikai Hivatal 2012-es oktatási számsorára⁴⁹ alapozva számoltam ki. Bár az adatok elég hiányosak (nem volt megadva azoknak a száma, akik valamilyen oktatásba belekezdtek, de nem fejezték be, a megkérdezettek ötöde nem válaszolt), négy kategóriát (semmilyen oktatás, alapfokú képzettség, középfokú képzettség, felsőfokú képzettség) meg lehetett különböztetni. A teljes népesség (korhatár nélkül) és a munkaerő (14 éven felüliek, akik vagy dolgoznak vagy munkát keresnek) alapján is kiszámoltam a Gini-koefficiensét. Előbbi értéke 0,456, utóbbié 0,29 lett, ami a 76., illetve az 53. helyet érnék a Világbank ranglistáján. Egyik mérőszám sem

⁴⁵ *Constitution of St. Lucia* (1979). <http://www.stluciaparliament.com/the-constitution-of-saint-lucia> Letöltve: 2014. március 18. 15:37 57-58., 36. és 45. oldal

⁴⁶ Caribbean Elections (2014): *Saint Lucia. General Elections Result 2011*. <http://www.caribbeanelections.com/lc/results/default.asp> Letöltve: 2014. március 18. 16:29

⁴⁷ BBC (2006): *Compton is Back in Power in St Lucia*. http://www.bbc.co.uk/caribbean/news/story/2006/12/061212_comptonwins.shtml Letöltve: 2014. március 18. 16:40

⁴⁸ UNDP (2010): *MDG Report 2010, Belize*. <http://www.undp.org/content/dam/belize/docs/Millennium%20Development%20Goals/MDG%20Report%202010,%20Belize.pdf> Letöltve: 2014. március 18. 17:11 23. és 35. oldal

⁴⁹ Belize-i Statisztikai Hivatal (2012): *Belize Labour Force Survey, 2012. Summary Findings*. <http://web.archive.org/web/20131113150201/http://www.statisticsbelize.org.bz/images/lfs%20summary%20findings%20sept%20%202012%20final.pdf> Letöltve: 2014. március 22. 19:35 19. oldal

ideális, de utóbbi módszertana közelebb lehet a többi országnál tapasztaltakhoz, hiszen csak azon polgárok maradnak ki a felmérésből, akik se nem dolgoznak, se nem regisztrált munkanélküliek, míg előbbibe a rendkívül alacsony átlagéletkorú belize-i népesség azon rétegei is bekerültek, akik még tanulnak vagy még el sem érték az iskolaköteles kort. Az egyenlőtlenség tehát vegyes képet ad, Belize valahol a középmezőnyben helyezkedik el a világban a vizsgált mérőszámok alapján.

A nyilvánosság nemzetközi szervezetek által kreált mérőszámaira pillantva hasonló következtetésre jutunk. A Világbank Korruptiókezelés indikátora szerint ezen a téren a világ országainak 59%-át előz meg, de a Hang és Nyilvánosság mutatóban már 69%-ot utasít maga mögé. A Freedom House szerint pedig a sajtó „szabad”, különösen gazdasági tekintetben, de a politikai és jogi környezet is jobb az átlagnál. A nyilvánosság tehát általánosságban jobb a világátlagnál, de nem tartozik az élmezőnybe.

Belize St. Luciához hasonlóan része a Brit Nemzetközösségnek, így az államfő minimális jogkörrel rendelkezik; vétőjogot egyetlen intézmény sem gyakorolhat. A törvényhozói hatalom a kétkamarás Nemzetgyűlésé, amelynek alsóházának (Képviselőház) tagjait többségi módon választják meg; a tizenkét tagú felsőházba (Szenátus) pedig hat tagot a miniszterelnök, hármat az ellenzék, egyet az Egyházak Tanácsa, egyet a Kereskedelmi Kamara, egyet pedig a Nemzeti Kereskedelmi Unió jelöl⁵⁰. A választási rendszer következményeként itt is kétpártrendszer alakult ki; koalíciók nem jellemzőek, a legutóbbi választás eredménye⁵¹ alapján az effektív pártszám jelenleg 1,98, négy évvel korábban⁵² pedig csak egy fölényes győzelem miatt volt ez alacsonyabb (1,45). Így a deliberációt segítő körülmények közül csupán a kétkamarás parlament van jelen Belize-ben.

⁵⁰ *Belize: Constitution (1981).*

<http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Belize/belize81.html#mozTocId126394> Letöltve: 2014. március 18. 22:11

⁵¹ Hughes, Krista (2012): *Belize steps closer to bond talks with ruling party win.* <http://www.reuters.com/article/2012/03/08/belize-election-idAFL2E8E80W020120308> Letöltve: 2014. március 18. 22:28

⁵² Caribbean 360 (2008): *UDP causes major upset in Belize elections.* <http://www.caribbean360.com/index.php/news/12934.html#axzz2wkhdGGbc> Letöltve: 2014. március 18. 22:31

2.8 Palau

Palau a világ negyedik legkisebb népességű országa, 21 186 ember lakja a több mint 250, az országhoz tartozó szigetet. Ezzel a vizsgálat legkisebb lakosságú állama. A Fülöp-szigetektől keletre található a szigetcsoport, amely 1994-ben nyerte el függetlenségét az Egyesült Államoktól, de továbbra is igen szoros kapcsolatokat ápol az egykori birtokossal. Gazdasági egyenlőség tekintetében az ENSZ 2006-os felmérése⁵³ szerint jól teljesít: a háztartások kiadására vonatkoztatott Gini-koefficiens 0,25, ami töredéke a világátlagnak, és a CIA világranglistáján csupán hat ország előzné meg. Ugyanezen felmérés alapján a lakosság felső kvintilise 3,5-ször annyit költ, mint az alsó kvintilis, ez rendkívül alacsonynak számít, az ENSZ 2008-as ranglistáján ez a harmadik helyet jelentette volna. Az oktatási Gini-koefficiens a 2005-ös palaui népszámlálás oktatási adatai⁵⁴ alapján számoltam ki a 25 év feletti népességből. Hat kategóriát (semmilyen oktatás, alapfokú képzettség, befejezetlen középfokú oktatás, középfokú képzettség, befejezetlen felsőfokú oktatás, felsőfokú képzettség) lehetett megkülönböztetni, mivel a népszámlálás nem mutatja ki, hogy milyen arányban szerzik meg az általános iskolai képzettséget az azt elkezdő palauiak. Az így megállapított oktatási Gini-koefficiens értéke 0,115 lett; ez bőven a világátlag alatt van, a Világbank által felmért országok közül csupán Dánia, Írország, Norvégia, Nagy-Britannia, Szlovénia és Üzbegisztán előzi meg a törpeállamot. Az egyenlőség mindkét területén kiváló mutatókkal rendelkezik tehát Palau.

Nyilvánosság terén nem lehet egyértelműen besorolni a szigetországot. A Világbank Korrupciókezelés indikátora szerint a világ országainak mindössze felét utasítja maga mögé Palau. A másik két adat alapján viszont el lehet mondani, hogy a miniállamban a nyilvánosság az egyenlőséghez hasonlóan nemzetközi összehasonlításban magas szinten van: a Világbank Hang és Elszámoltathatóság indikátora szerint az országok 89,1%-ánál jobban teljesít ebben a kérdésben; míg a Freedom House-nál „szabad” besorolást kapott a sajtó; mind a jogi, mind a

⁵³ UNDP (2008): *Palau. Analysis of the 2006 Household Income and Expenditure Survey*. Palau Office of Planning and Statistics and UNDP Pacific Centre, Suva, Fiji. 5. oldal

⁵⁴ Republic of Palau, Bureau of Budget & Planning, Ministry of Finance (2012): *2012 Statistical Yearbook*. <http://palaugov.org/wp-content/uploads/2013/10/2012-ROP-Statistical-Yearbook.pdf>
Letöltve: 2014. március 19. 22:54 144. oldal

politikai, mind a gazdasági körülmények a világ legjobb harmadába tartoznak a szervezet szerint, a jogi környezet ráadásul a lehető legjobb minősítést kapta⁵⁵.

A palauai politikai rendszert az Egyesült Államok berendezkedéséről mintázták, de mérete miatt nagyon sok részletet kellett megváltoztatni, hogy működőképes lehessen a demokrácia a szigetországban. A parlament (amelynek neve Olbiil Era Kelulau) kétkamarás, a kilenctagú Szenátusból és a tizenhat tagú Képviselőházból áll. Palauban a pártok léte nincs hivatalosan elismerve, csak független jelöltek indulhatnak a választásokon, így a koalíciók összetétele folyamatosan változik⁵⁶, effektív pártszámot pedig nem érdemes számolni. A választási rendszer vegyes, mivel a szenátusba arányosan választják meg a jelölteket, a képviselőházba viszont a tizenhat állam egyéni mandátumának megszerzésével lehet bekerülni⁵⁷. Az elnök a kormány- és az államfő egyben, így az ő vétója igen erősnek mondható⁵⁸. Összességében a Steiner et al. által megállapított követelmények közül Palau feltétlenül teljesíti a kétkamarás törvényhozás kritériumát, a sokpártrendszer és a széles körű koalíciók jelen vannak, hiszen pártok hiányában tulajdonképpen minden képviselő különböző politikai erőnek számít, az elnöki vétó igen erős, az arányos képviselet pedig csak a felsőházra vonatkozik. Így az öt kritériumból négy és fél teljesül Palauban.

⁵⁵ Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Palau*. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/palau#.UypJIoXjLSg> Letöltve: 2014. március 20. 01:22

⁵⁶ Inter-Parliamentary Union (2014): *House of Delegates*. http://www.ipu.org/parline-e/reports/2243_E.htm Letöltve: 2014. március 20. 01:31

⁵⁷ Carr, Adam (2012): *Republic of Palau Legislative Election of 6 November 2012*. <http://psephos.adam-carr.net/countries/p/palau/palau20122.txt> Letöltve: 2014. március 21. 13:22

⁵⁸ Palau Legfelsőbb Bíróság (2014): *Felépítés*. http://www.palausupremecourt.net/pba_main.cshtml Letöltve: 2014. március 21. 13:45

3. Értékelés és összegzés

3.1 Értékelés

Az adatokból kiolvasható tendenciákat táblázatok segítségével elemzem. A 2. táblázat azt mutatja, hogy a három felhasznált, egyenlőséget mérő indikátor világranglistáján a felmért országok hány százalékát előzte meg az adott állam. Az utolsó oszlop pedig a két gazdasági mutató átlagát és az oktatási indikátort átlagolja, így megmutatva, hogy összességében hogyan teljesítenek az országok egyenlőség terén. Ahol a 20:20 arányról nem volt információ, ott üresen maradt az adott cella; Belize esetében pedig (ahol két oktatási Gini-koefficiens is számoltam) kétharmad arányban a társadalmat pontosabban leíró, munkaerőt felmérő, egyharmad arányban pedig a teljes népességre vonatkoztatott számot vettem figyelembe. Értelemszerűen az 50% feletti számok a medián országnál jobb teljesítményt jelentenek. Minél magasabbak a számok, annál jobban erősítik a tapasztalatok a hipotézist.

Egyenlőség	Gazdasági Gini-koefficiens ranglistán elfoglalt hely	20:20 arány ranglistán elfoglalt hely	Oktatási Gini-koefficiens ranglistán elfoglalt hely	Egyenlőség összműtató
Izland	97.78%	100.00%	83.04%	90.96%
Liechtenstein	97.04%		82.14%	89.59%
Maldív-szk.	37.78%	42.52%	32.14%	36.15%
Brunei	62.96%		45.54%	54.25%
Seychelle-szk.	0.00%	10.24%	75.00%	40.06%
St. Lucia	63.70%		72.32%	68.01%
Belize	63.70%	92.13%	43.75%	60.83%
Palau	94.81%	98.43%	93.75%	95.19%
Átlag	64.72%	68.66%	65.96%	66.88%

2. táblázat: Az egyenlőség relatív mutatói összevetve

Az adatok vegyes képet mutatnak, de összességében alátámasztják a hipotézist. Egyértelműen látszik, hogy két-három országban rosszabb a világtáblánál az egyenlőség mértéke. Ezek pedig a két ázsiai és az afrikai ország. De az általuk csökkentett összműtató (félkövérrel

kiemelve) is jóval a világátlag feletti átlagot mutat, a vizsgált országok átlagosan a világ államainak kétharmadánál jobban teljesítenek egyenlőség terén. Mindezt pedig úgy, hogy mindhárom indikátor terén hasonlóak a számok, tehát nem egyik vagy másik mutatóban emelkednek ki a kis államok.

Az egyenlőséget tartom a vizsgálat legfontosabb szempontjának, több okból is. Egyrészt ezek az adatok a legmegbízhatóbbak, rendszeresen felméri őket világszerte és szakmai konszenzus van mögöttük. Másrészt pedig a dolgot a deliberatív demokrácia feltételeinek meglétét vizsgálja, nem pedig annak működését vagy éppen eredményeit. A másik két szempont ugyan feltétel is, de részben eredménynek is tekinthető, hiszen akár deliberáció útján is dönthetnek a nyilvánosság és a politikai élet szabályozásáról. Az egyenlőség viszont a legfontosabb előfeltétel, enélkül a politikai élet kérdéseiről semmiképp sem lehet habermasi értelemben deliberatív döntéshozatalt lefolytatni. Tovább emeli az egyenlőség fontosságát a módszertani fejezetben már kifejtett kettős jelentőség.

A 3. táblázat hasonló a másodikhoz, de a nyilvánosságot mérő három mutatót foglalja össze az alapján, hogy a felmért országok hány százalékát előzi meg az adott állam. Ebben az esetben is a minél magasabb számok támasztják alá a hipotézist.

Nyilvánosság	Korrupciókezelés ranglista	Hang és Elszámoltathatóság ranglista	Sajtószabadság ranglista	Nyilvánosság összmutató
Izland	94.74%	94.79%	94.92%	94.82%
Liechtenstein	94.26%	95.73%	94.92%	94.97%
Maldív-szk.	40.67%	32.23%	40.61%	37.84%
Brunei	72.25%	33.18%	10.66%	38.70%
Seychelle-szk.	67.46%	54.50%	39.59%	53.85%
St. Lucia	79.43%	85.78%	94.42%	86.54%
Belize	58.85%	69.19%	82.23%	70.09%
Palau	50.24%	89.10%	92.39%	77.24%
Átlag	69.74%	69.31%	68.72%	69.26%

3. táblázat: A nyilvánosság relatív mutatói összevetve

Az eredmények hasonlóak a 2. táblázatban megfigyeltékhez. Ebből az adatsorból viszont egyértelműen kitűnik, hogy főleg két ország rontja az összképet, ráadásul éppen a két ázsiai és muszlim államról beszélünk. Ebből (és abból, hogy az egyenlőségénél is hasonló tendenciákat lehetett megfigyelni) kiindulva azt sejttem, hogy a muszlim vagy az ázsiai politikai kultúra rontja a deliberáció esélyeit. A Seychelle-szigetek is átlag alatt teljesít néhány mutatóban, de összességében nem lóg annyira ki, mint Brunei és a Maldív-szigetek. Az összkép szinte megegyezik az egyenlőségével: átlagosan a világ országainak kétharmadát előzik meg a vizsgált törpeállamok, és továbbra sincs komoly szórás az indikátorok átlagai között.

A nyilvánosság eredményeit azonban – mint azt már a módszertani fejezetben említettem – fenntartásokkal kezelem. Egyrészt ezek a mutatók nem nevezhetők teljesen tudományosnak: rendkívül szubjektív, akár politikailag motivált adatok is bekerülhettek itt a vizsgálatba. A használt módszertant azonban megerősíti, hogy a nyilvánosság vitatható mutatói rendkívül hasonló eredményeket mutatnak, mint a tudományos konszenzust élvező szempontok szerint mért egyenlőség indikátorai (ezt illusztrálja a lejjebb található 1. ábra). Másrészt pedig a nyilvánosság több szerző szerint nem segíti az őszinte deliberációt, hanem éppen hátráltatja és demagóggá teszi azt. Ez azonban csak akkor igaz, ha az egyenlőség feltétele nem teljesül megfelelően, és könnyen manipulálhatóak a tömegek. Ha hasonló műveltségű és vagyoni helyzetű polgárok vesznek részt a deliberációban, akkor minél nagyobb számú polgár bevonása kívánatos, hogy minél több preferencia jelen legyen és minél szélesebb konszenzus legyen a meghozott döntés mögött. Miután nemzetközi viszonylatban a miniállamok jól teljesítettek egyenlőség tekintetében, a nyilvánosság is jótékonyan hathat a deliberatív demokrácia működésére.

A 4. és az 5. táblázat egy kissé eltér az első kettőtől. A 4. táblázat a Steiner et al. által a deliberációt segítőnek minősített politikai intézmények mérőszámait tartalmazza. Az effektív pártszámot és a koalícióban jelen lévő pártok számát a legutóbbi két törvényhozási választás eredménye alapján adtam meg, a két eredményt átlagolva (Palau esetében mindkét esetben ötöt írtam, ugyanis csak független képviselők ülnek a parlamentben, ez pedig a deliberáció szempontjából előnyösnek tekinthető). Az arányos képviselőlet értékelésénél 0-át a többségi, 1-et a vegyes, 2-t pedig az arányos választási rendszerek kaptak. A vétóval rendelkező intézmények esetében pedig 1-et az a politikai rendszer, amelyben gyenge vétójú intézmények találhatók csak, 2-t azok, amelyekben egy intézmény rendelkezik vétójoggal, de az erős, 3-at

pedig azok, amelyekben több, vétójoggal is rendelkező intézmény is jelen van, közülük pedig valamelyik erősnek mondható. Bruneit, mint abszolút monarchiát, minden mutatóban 0-ra értékeltem. A világlátlagot Cheibub et al. (2010) 2008-as, valamint Bormann és Golder (2013) 2010-es adatai alapján számoltam ki. Ezek a felmérések a világ országainak túlnyomó többségét felmérték, így joggal nevezhető a belőlük számolt átlag világlátlagnak. Problémát jelentett a vétóval rendelkező intézmények világlátlagának kiszámítása, ugyanis ezt nem mérték ezek a tanulmányok. Így a félelnöki és elnöki rendszerekben állapítottam meg erős vétó jelenlétét, a független alkotmánybíróság fennállása pedig azt jelentette, hogy több, vétót gyakorló intézmény is jelen van a politikai rendszerben, az átlagot pedig az így kapott értékekből számítottam.

Intézmények	Effektív parlamenti pártszám	Pártok száma a kormánykoalícióban	Kamarák száma	Arányos képviselő mértéke	Vétóval rendelkező intézmények
Izland	4.3	2.5	1	1	1
Liechtenstein	2.73	1	1	2	2
Maldív-szk.	3.96	3	1	0	3
Brunei	0	0	0	0	0
Seychelle-szk.	1.34	1	1	1	3
St. Lucia	1.84	1	2	0	1
Belize	1.72	1	2	0	1
Palau	5	5	2	1	2
Átlag	2.61125	1.8125	1.25	0.625	1.625
Világlátlag	2.07	2.42	0.86	0.72	0.99

4. táblázat: Az intézményrendszerek abszolút mutatói összevetve

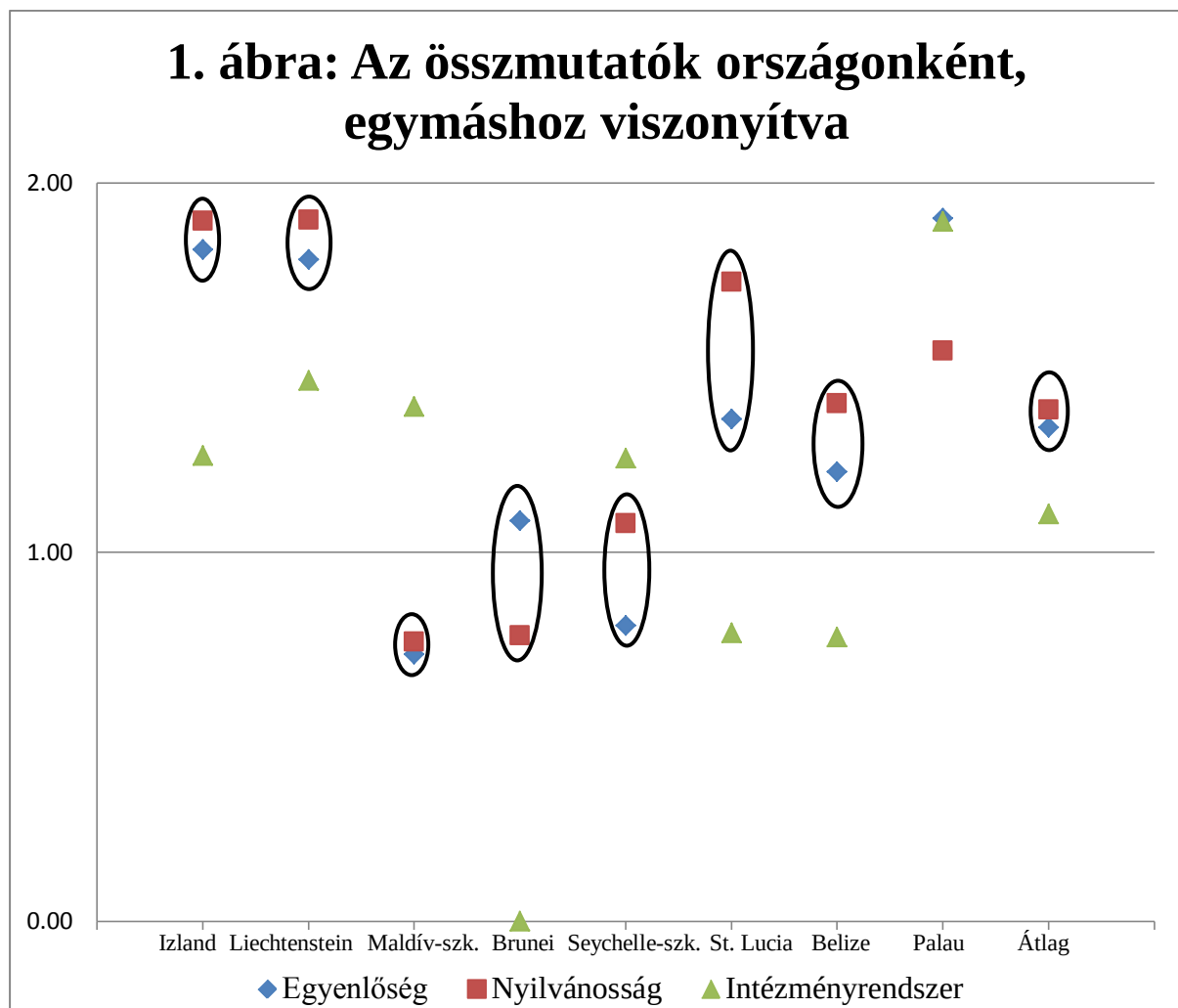
Az 5. táblázat ezeket az adatokat a világlátlaggal veti össze (az országoknál tapasztalt értéket elosztottam a világlátlaggal). Az 1-nél nagyobb számok a világlátlagnál jobban teljesítő mutatókat jelentik, és ismételten a minél magasabb számok erősítik a dolgozat hipotézisét. Az 2. és 3. táblázatban a világlátlag nem 1, hanem 50% volt, és míg ott volt az értékeknek maximuma (100%), itt a néhány mutató (effektív pártszám, koalíció szélessége) esetében nincs, ahol pedig van, ott változó az értéke.

Intézmények	Effektív parlamentari pártszám	Koalíciós pártok	Kamarák száma	Arányos képviselő	Vétó	Intézményrendszer összmutató
Izland	2.08	1.03	0.8	1.39	1.01	1.261
Liechtenstein	1.32	0.41	0.8	2.78	2.01	1.465
Maldív-szk.	1.91	1.24	0.8	0	3.02	1.393
Brunei	0	0	0	0	0	0
Seychelle-szk.	0.65	0.41	0.8	1.39	3.02	1.253
St. Lucia	0.89	0.41	1.6	0	1.01	0.781
Belize	0.83	0.41	1.6	0	1.01	0.77
Palau	2.41	2.06	1.6	1.39	2.01	1.9
Átlag	1.26	0.75	1	0.87	1.63	1.1

5. táblázat: Az intézményrendszerek relatív mutatói összevetve

Az 5. táblázat más képet tár elénk, mint amit akár az egyenlőség, akár a nyilvánosság esetében láthattunk. Egy ország (Brunei), amely korábban is átlag alatt teljesített, itt minden tekintetben a világ legrosszabbjai közé tartozik. A másik, korábbiakban kilógó állam viszont az egyik legjobban teljesítő ország intézményrendszer tekintetében. Ez részben annak köszönhető, hogy a Maldív-szigeteken komoly szerepe van a regionális megosztottságnak (minden nagyobb szigetcsoporton van erős helyi párt, a hatalmas tengeri kiterjedés miatt a centralizált irányítás nem működik tökéletesen), így sok párt kerül be a törvényhozásba, ezáltal a kormánykoalíció is általában többpárti. Másrészt pedig ezt ellensúlyozandó az elnök erős jogkörrel rendelkezik, ezen „tünetegyüttes” viszont önmagában nem garancia a deliberációra. De nem csak a Maldív-szigetek számai változtak meg jelentősen a korábbiakban tapasztaltakhoz képest; az intézményrendszer láthatóan nem függ össze olyan szorosan a másik két változóval, mint azok egymással. Az összmutató alapján még így is a deliberációt az átlagnál jobban segítik a miniállamok intézményei, de a hatás mértéke már jóval kisebb, és a nagy szórás, valamint a korábbi eredményekhez képest meglepő értékek miatt ez a mutató „kakuktkojásnak” tűnik. Az 1. ábra ezt illusztrálja: a három szempont összmutatóinak értékeit mutatja országonként, függőlegesen egy-egy ország összmutatói egy vonalba esnek, az utolsó oszlop pedig a minta átlagait tartalmazza. Látható, hogy intézményrendszer összmutatói gyakran igen messze esnek az egymáshoz igen közel álló

egyenlőség és nyilvánosság mutatókhoz képest, amelyeket a jobb láthatóság érdekében bekarikáztam. Kivételt képez a Seychelle-szigetek, ahol a nyilvánosság és az intézményrendszer közelebb állnak egymáshoz, mint az egyenlőség és a nyilvánosság, valamint Palau, ahol az intézményrendszer és az egyenlőség nagyon közel esnek, míg a nyilvánosság kissé eltávolodik tőlük (a Korrupciókezelés mutató miatt). Minden más ország esetében azonban az egyenlőség és a nyilvánosság jóval közelebb vannak egymáshoz, mint az intézményrendszer és bármelyik másik változó.

Ennek értelmezésére több út is nyílik. Egyrészt mondhatjuk, hogy Thompson hármas szempontrendszere volt hibás, az intézményrendszer nem fontos előfeltétel. Másrészt elképzelhető, hogy én nem találtam meg a megfelelő mérőszámokat az egyenlőség és a nyilvánosság esetében, vagy nem megfelelően értékeltem az országok intézményrendszerét (itt nem csak a konkrét indikátorokra és kódolásukra gondolok, hanem arra is, hogy én de jure

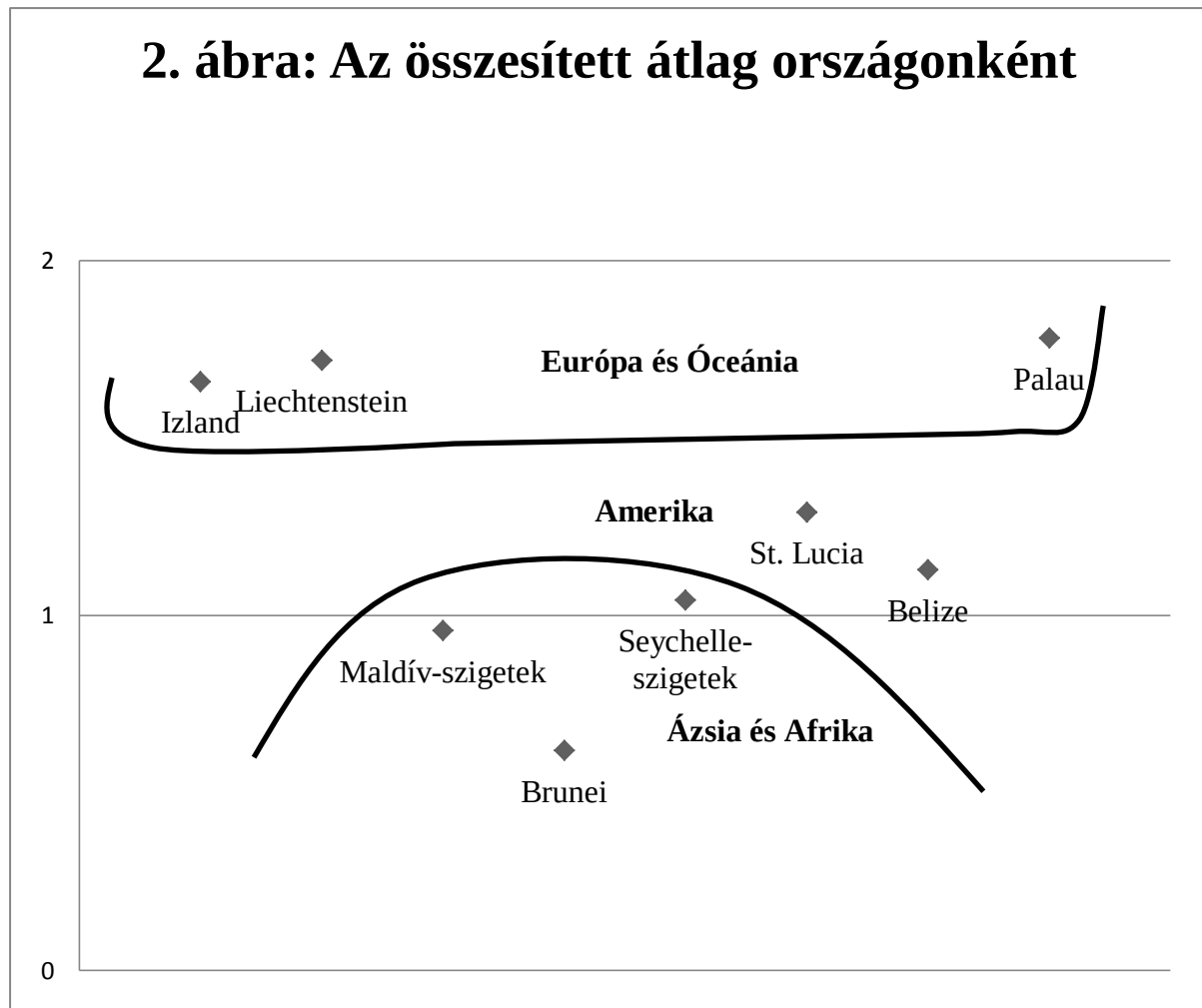
vizsgáltam a berendezkedéseket, a de facto helyzet néhol ettől eltérhet). Előfordulhat az is, hogy Steiner et al. vizsgálata jutott olyan következtetésekre, amelyek általában vagy kis országokban nem teljesülnek úgy, ahogy az általuk elemzett négy államban. Az is elképzelhető, hogy mind Thompson, mind Steiner et al., mind az én módszertanom alapvetően helyes, de helytelenül súlyoztam az egyes mutatókat, és akár a három szempont nem egyformán fontos a deliberatív demokrácia megteremtéséhez, vagy a szempontokon belüli mutatók közül van néhánynak nagyobb jelentősége, mint másoknak (pl. az oktatási egyenlőség lehet, hogy a vitához fontosabb, mint a gazdasági). Mindenesetre, ha elfogadjuk azt, hogy kisebb országokban a deliberatív demokrácia feltételei jobban teljesülnek, mint nagyobbakban, akkor a dolgozat eredményei alapján a koalíciós összetétel és az arányos képviselőlet semmiképpen sem tartoznak a fontos, deliberációt segítő intézményi körülmények közé, de a konszenzusos intézményrendszer általában sem nevezhető elengedhetetlen előfeltételnek.

A 6. táblázat a három összmutatót összesíti. Az egyenlőség és nyilvánosság értéke kétszeresen számít bele az összesített átlagba, hogy egyenlő súlyuk legyen az intézményrendszerrel, amelynél a medián 1, míg az előbbi két kritérium esetében a medián 0,5. Az összesített átlag azt mutatja meg, hogy az adott ország az összes mutató világátlagához képest miként teljesít. Az összesített átlag oszlopában az 1 fölötti számok átlag feletti teljesítményt jelölnek, a minél magasabb számok erősítik a hipotézist.

Összmutatók	Egyenlőség	Nyilvánosság	Intézményrendszer	Összesített átlag
Izland	90.96%	94.82%	1.26	1.66
Liechtenstein	89.59%	94.97%	1.46	1.72
Maldív-szk.	36.15%	37.84%	1.39	0.96
Brunei	54.25%	38.70%	0.00	0.62
Seychelle-szk.	40.06%	53.85%	1.25	1.04
St. Lucia	68.01%	86.54%	0.78	1.29
Belize	60.83%	70.09%	0.77	1.13
Palau	95.19%	77.24%	1.90	1.78
Átlag	66.88%	69.26%	1.10	1.28

6. táblázat: Az összmutatók összevetve

A korábban már megfigyelt tendencia, miszerint az ázsiai és egyben muszlim országok vannak a világszerte alacsonyabb szintűen, itt még jobban kitűnik. Az afrikai Seychelle-szigetek is alig vannak a világszerte felett, a többi kontinens országai viszont már egyértelműen jobban teljesítik a kritériumokat, mint világ nagy része, különösen kiemelkedik Óceánia és Európa. Ez alapján hasonló következtetésre juthatunk, mint Thompson (2008: 511): a kulturális hatásokat is figyelembe kell venni, ha a deliberációt segítő körülményeket kutatjuk. Látható, hogy a vizsgált országok is minél közelebb vannak kulturálisan, annál közelebb vannak az elemzett mutatók terén is. Ezt illusztrálja a 2. ábra, amelyen az egyes országok összesített átlagai láthatóak. A különböző kontinensek megkülönböztetésére berajzoltam két határvonalat, így három részre bontottam a mintát: Európa és Óceánia kiemelkedik, középen helyezkedik el Amerika, a világszerte körül és alatt pedig Ázsia és Afrika (bár a Seychelle-szigetek besorolható lehetne a középső csoportba az amerikai kontinens mellé, intuitívan Afrikát inkább Ázsia mellé helyeztem). Az ábrán ugyan a kis különbségek miatt nem tudtam látványosan ábrázolni, de még az „összevont” földrészek közé is határvonal húzható. Óceánia valamivel jobban teljesít, mint Európa; Afrika pedig némileg Ázsia előtt jár a deliberatív demokrácia feltételeinek megteremtésében a minta alapján.

Ezt a hatást kicsit félretéve megállapítható, hogy a dolgozat hipotézisét nem meggyőző erővel ugyan, de alátámasztják az empirikus adatok. Különösen igaz ez az egyenlőség és a nyilvánosság követelményére, ahol mind a hat mutatóban nagyon hasonló átlagokat produkált az elemzett minta. Tovább erősíti a hipotézist az, hogy a minta egyetlen, a világlágtól jelentősen elmaradó állama (Brunei) egyben a vizsgálat legnagyobb népességű országa is.

3.2 Összegzés

A dolgozat azt vizsgálta, hogy mennyire lehet helytálló nemzetállami szinten a deliberatív demokráciaelmélet egyik állítása, miszerint kis csoportokban a deliberatív demokrácia megvalósulásának nagyobb az esélye, mint nagyobb közösségekben. Hipotézise szerint a létező legkisebb államokban a deliberatív demokrácia megteremtésének feltételei nagyobb mértékben teljesülnek, mint a nagyobb lakossággal rendelkező országokban. Ennek vizsgálatára a deliberatív demokráciaelmélet történetének, alapvetéseinek és kritikáinak rövid

áttekintése után kidolgozott egy módszertani keretet Thompson (2008) alapján az országok deliberációt elősegítő körülményeinek mérésére. Ezt követően nyolc miniállam adatait elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a hipotézis fenntartásokkal ugyan, de elfogadható. Így a dolgozat címében szereplő kérdésre a válasz: kicsiben valamivel könnyebb.

A dolgozat azonban a kutatás során a hipotézis mellett sok egyéb kérdést felvetett. Ezek közül a leglényegesebbek a módszertaniak. A módszertani keret kialakítására tett kísérlet nyilvánvalóan sok hiányossággal bír. Egymással nem teljesen összehasonlítható (különböző évből származó, különböző adatok alapján kiszámított, esetenként túlságosan szubjektív) adatokat vetett össze egymással, ráadásul egyáltalán nem igazolt a dolgozat által használt szempontrendszer helyessége. Szintén problematikus, hogy a dolgozat a legkisebb, de mindenképpen szuverén elemeket kívánta megvizsgálni. Kérdéses viszont, hogy a törpeállamok mennyire szuverének a globalizált világrendszerben, hiszen a vizsgált országok nagy része egy nagyobb országtól erősen függ, így a nemzeti szuverenitás mértéke alacsonyabb, mint nagyobb népességű államok esetében. Ezek a hiányosságok azonban elkerülhetetlenek voltak, mivel hasonló szempontrendszert alkalmazó empirikus kutatás még nem született a deliberatív demokráciákkal kapcsolatban. A dolgozat módszertani szempontból egyfajta kiindulópontként kíván szolgálni későbbi, hasonló témájú vizsgálatokhoz.

A módszertani kérdések közé tartozik az is, hogy a dolgozat eredményei alapján a hármas szempontrendszerből éppen a már korábban Steiner et. al (2004) kidolgozott intézményrendszeri indikátorok lógtak ki. A dolgozat következtetései szerint az általuk megállapított öt intézményi kritérium közül az arányos képviselet és a széleskörű koalíciók nem fontos feltételei a deliberatív demokráciának, de a másik három mutató is megkérdőjelezhető; ezt természetesen további mérésekkel vizsgálni kellene.

A dolgozat témája véleményem szerint egyébként is további kutatásra érdemes. Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy bár a méret sem lényegtelen szempont, a kulturális háttér sokkal erősebben befolyásolja a deliberatív demokrácia feltételeit. Ennek vizsgálatához jóval több országot elemző kutatásra lenne szükség, amely az általam használt szempontoknál akár többet is felhasználva keresi a deliberatív demokrácia megteremtésének ideális körülményeit. Az itt elemzett kis mintából levont következtetések viszonylag kevés, általános magyarázó erővel bírnak, ezért a minta bővítése kívánatos.

Végül pedig szeretném megjegyezni, hogy a dolgozat nem foglal állást abban a kérdésben, miszerint a deliberatív demokrácia megvalósítható-e (esetleg már valahol megvalósult), és ha igen, milyen mértékben és milyen lépésekre van ehhez szükség. Ezekre a kérdésekre a dolgozat első fejezetében megemlített számos írás és széleskörű további irodalom próbál választ adni hosszú évek óta. Arra viszont eddig viszonylag kevés válasz született, hogy ha a deliberatív demokrácia megvalósítható, akkor mik a nemzetállami szinten szükséges gyakorlati feltételei. A dolgozat módszertani kísérletével és eredményeivel ehhez kívánt közelebb kerülni, de a még pontosabb kérdések és válaszok megtalálásához további kutatásra van szükség.

Bibliográfia

Könyvek, könyvfejezetek:

Bohman, James és Rehg, William (1997): Introduction. In: Bohman, James és Rehg, William: *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge, Mass.: MIT Press, IX-XXX.

Dryzek, John S. (2010): *Foundations and Frontiers of Deliberative Governance*. Oxford University Press.

Elster, Jon (1997): The Market and the Forum; Three Varieties of Political Theory. In: Bohman, James and Rehg, William (szerk.): *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 3-34.

Elster, Jon (1998): Introduction. In: Elster, Jon (szerk.): *Deliberative Democracy*. Cambridge University Press, 1-19.

Enyedi Zsolt és Körösi András (2004): *Pártok és pártrendszer*. Budapest: Osiris Kiadó.

Femia, Joseph (2009): Elites vs. the Popular Will: a False Dichotomy. In: Femia, Joseph; Körösi, András és Slomp, Gabriella: *Political Leadership in Liberal and Democratic Theory*. Thorverton: Imprint Academic, 67-78.

Fishkin, James S. (1991): *Democracy and Deliberation*. New Haven: Yale University Press.

Gambetta, Diego (1998): Claro! An Essay on Discursive Machismo. In: Elster, Jon (szerk.): *Deliberative Democracy*. Cambridge University Press, 19-43.

Habermas, Jürgen (2000): Discourse ethics: Notes on a Program of Philosophical Justification. In: Habermas, Jürgen: *Moral Consciousness and Communicative Action*. Fordította G.Lenhardt és S.W.Nicholsen. Cambridge, Mass.: MIT Press, 43–115.

Holsinger, Donald B. és Jacob, James W. (2008): Education Inequality and Academic Achievement. In: Holsinger, Donald B. és Jacob, James W.: *Inequality in Education: Comparative and International Perspectives*. Hongkong: Comparative Education Research Centre, 558-568.

Rawls, John (1999): *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Belknap of Harvard University Press.

Steiner, Jürg; Bächtiger, André; Spörndli, Markus és Steenbergen, Marcus R. (2004): *Deliberative Politics in Action. Analyzing Parliamentary Discourse*. Cambridge University Press.

Stokes, Susan (1998): Pathologies of Deliberation. In: Elster, Jon (ed.): *Deliberative Democracy*. Cambridge University Press, 123-139.

Folyóiratcikkek:

Bormann, Nils-Christian és Golder, Matt (2013): Democratic Electoral Systems around the world, 1946–2011. In: *Electoral Studies*, 2. szám, 360-369.

Chambers, Simone (2009): Rhetoric and the Public Sphere: Has Deliberative Democracy Abandoned Mass Democracy? In: *Political Theory*, 3. szám, 323-350.

Cheibub, José Antonio; Gandhi, Jennifer és Vreeland, James Raymond (2010): Democracy and Dictatorship Revisited. In: *Public Choice*, 1-2. szám, 67-101.

Dryzek, John S. és Goodin, Robert E. (2006): Deliberative Impacts: The Macro-Political Uptake of Mini-Publics. In: *Politics & Society*, 2. szám, 219-244.

Elstub, Stephen (2010): The Third Generation of Deliberative Democracy. In: *Political Science Review*, 8. szám, 291-307.

Fung, Archon (2005): Deliberation before the Revolution: Toward an Ethics of Deliberative Democracy in an Unjust World. In: *Political Theory*, 3. szám, 397-419.

Goodin, Robert E. (2012): How Can Deliberative Democracy Get a Grip? In: *Political Quarterly*, 4. szám, 806-811.

Laakso, Markku és Taagepera, Rein (1979): Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies*, 12. szám, 3-27.

Psacharopoulos, George és Arriagada, Ana-Maria (1986): The Educational Attainment of the Labor Force: an International Comparison. *Világbank*. http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2005/09/01/000112742_20050901145133/Rendered/PDF/edt38.pdf Letöltve: 2014. március 4. 22:04

Sanders, Lynn (1997): Against Deliberation. In: *Political Theory*, 3. szám, 347-376.

Sutton, Paul (2011): The Concept of Small States in the International Political Economy. In: *Round Table*, 2. szám, 141-154.

Thomas, Vinod; Wang, Yan; Fan, Xibo (2000): Measuring Education Inequality: Gini Coefficients of Education. *Világbank*. <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-2525> Letöltve: 2014. március 1. 22:45

Thompson, Dennis F. (2008): Deliberative Democratic Theory and Empirical Political Science. In: *Annual Review of Political Science*, 1. szám, 497-520.

Leírások, újságcikkek, hivatalos dokumentumok:

BBC (2006): *Compton is Back in Power in St Lucia*. http://www.bbc.co.uk/caribbean/news/story/2006/12/061212_comptonwins.shtml Letöltve: 2014. március 18. 16:40

BBC (2013): *Iceland vote: Centre-right opposition wins election*.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-22320282> Letöltve: 2014. március 12. 00:07

Belize: Constitution (1981).

<http://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Belize/belize81.html#mozTocId126394> Letöltve:
2014.március 18. 22:11

Brunei Miniszterelnöki Hivatala (2014): *Overview*.

<http://www.pmo.gov.bn/SitePages/Overview.aspx> Letöltve: 2014. március 15. 23:22

Buerk, Roland (2008): *Maldives Adopt New Constitution*.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7547725.stm Letöltve: 2014. március 14 23:23

Caribbean 360 (2008): *UDP causes major upset in Belize elections*.
<http://www.caribbean360.com/index.php/news/12934.html#axzz2wkhdGGbc> Letöltve: 2014.
március 18. 22:31

Constitution of St. Lucia (1979). <http://www.stluciaparliament.com/the-constitution-of-saint-lucia> Letöltve: 2014. március 18. 15:37

Constitution of the Republic of Maldives (2008).
<http://www.maldivesinfo.gov.mv/home/upload/downloads/Compilation.pdf> Letöltve: 2014.
március 14. 23:41

Constitution of the Republic of Seychelles (1993).
http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230031 Letöltve: 2014. március 18. 01:24

Fishkin, James S. (2014): *Deliberative Polling: Executive Summary*. Stanford University Center for Deliberative Democracy. <http://cdd.stanford.edu/polls/docs/summary/> Letöltve: 2014. március 2. 13:44

Fürstentum Liechtenstein (2014): *Structure of the State*.
<http://www.liechtenstein.li/index.php?id=19&L=1> Letöltve: 2014. március 12. 23:22

Government Offices of Iceland (2014): *How is Iceland Governed?*
<http://www.government.is/how-iceland-is-governed/> Letöltve: 2014. március 11. 23:51

Hughes, Krista (2012): *Belize steps closer to bond talks with ruling party win.*
<http://www.reuters.com/article/2012/03/08/belize-election-idAFL2E8E80W020120308>
Letöltve: 2014. március 18. 22:28

Inter-Parliamentary Union (2009): *Majlis. Last Elections.* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2199_E.htm Letöltve: 2014. március 23. 22:27

Inter-Parliamentary Union (2014): *House of Delegates.* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2243_E.htm Letöltve: 2014. március 20. 01:31

Inter-Parliamentary Union (2014): *Majlis (People's Majlis).* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2199_B.htm Letöltve: 2014. március 14. 23:32

Inter-Parliamentary Union (2014): *National Assembly.*
<http://www.ipu.org/parline/reports/2279.htm> Letöltve: 2014. március 18. 00:58

News24 (2011): *Seychelles Ruling Party Wins Again.*
<http://www.news24.com/Africa/News/Seychelles-ruling-party-wins-again-20111002>
Letöltve: 2014. március 18. 01:09

Németh Renáta – Simon Dávid (2014): *Gini-együttható, Lorenz-görbe.*
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_21_Nemeth_Renata-Simon_David_Tarsadalomstatisztika_magyar_es_angol_nyelven/ch06s05.html Letöltve: 2014. március 5. 17:22

Palaui Legfelsőbb Bíróság (2014): *Felépítés.*
http://www.palausupremecourt.net/pba_main.cshtml Letöltve: 2014. március 21. 13:45

The Hindu (2014): *Majority Mandate for Maldives Ruling Coalition*.

<http://www.thehindu.com/news/international/south-asia/maldives-ruling-coalition-gets-majority-in-parliamentary-polls/article5822626.ece> Letöltve: 2014. március 23. 22:09

The President of Iceland (2014). <http://english.forseti.is/ThePresidentofIceland/> Letöltve: 2014. március 12. 00:17

Traynor, Ian (2009): *Icelandic caretaker government wins general election*. <http://www.theguardian.com/world/2009/apr/26/iceland-election-government> Letöltve: 2014. március 12. 00:14

Statisztikák:

2010 Housing and Population Census. <http://204.188.173.139:9090/redatam1/> Letöltve: 2014. március 18. 14:29

A Maldív-szigetek Tervezési és Fejlesztési Minisztériuma (2004): *Vulnerability and Poverty Assessment 2004*. http://planning.gov.mv/Downloads/vpa/vpa2_book.pdf Letöltve: 2014. március 14. 21:01

A Maldív-szigetek Tervezési és Fejlesztési Minisztériuma (2006): *Analytical Report 2006: Population and Housing Census 2006*. <http://planning.gov.mv/en/images/stories/publications/analysiscd/index.html#> Letöltve: 2014. március 14. 21:46

A Maldív-szigetek Tervezési és Fejlesztési Minisztériuma (2007): *Millennium Development Goals Maldives Country Report 2007*. http://www.planning.gov.mv/en/images/stories/publications/mdg/mdgs_maldives_country_report_2007.pdf Letöltve: 2014. március 14. 21:32 6. oldal

A Seychelle-szigetek Statisztikai Hivatala (2010): *Population and Housing Census 2010 Report*. <http://www.nsb.gov.sc/wp->

content/uploads/2012/12/Population_and_Housing_Census_2010_Report.pdf Letöltve: 2014. március 17. 23:45

Caribbean Elections (2014): *Saint Lucia. General Elections Result 2011.* <http://www.caribbeanelections.com/lc/results/default.asp> Letöltve: 2014. március 18. 16:29

Carr, Adam (2012): *Republic of Palau Legislative Election of 6 November 2012.* <http://psephos.adam-carr.net/countries/p/palau/palau20122.txt> Letöltve: 2014. március 21. 13:22

CIA World Factbook (2014). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html> Letöltve: 2014. március 7. 23:44

CIA World Factbook (2014): *Country Comparison: Distribution of Family Income - Gini index.* <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html> Letöltve: 2014. március 14. 21:34

ElectionGuide (2014): *Republic of Seychelles, 2007 Election for National Assembly.* <http://www.electionguide.org/elections/id/1472/> Letöltve: 2014. március 18. 01:20

Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Iceland.* <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/iceland#.UypusoXjLSg> Letöltve: 2014. március 11. 23:34

Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Liechtenstein.* <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/liechtenstein#.Uyu8uYXjLSg> Letöltve: 2014. március 12. 23:12

Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Maldives.* <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/maldives#.Uyy5PoXjLSg> Letöltve: 2014. március 14. 22:21

Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Palau*.

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/palau#.UypJIoXjLSg> Letöltve:
2014. március 20. 01:22

Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: Seychelles*.

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/seychelles#.Uyzkl4XjLSg> Letöltve:
2014. március 18. 00:37

Freedom House (2013): *Freedom of the Press 2013: St. Lucia*.

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/st-lucia#.Uy2suoXjLSg> Letöltve:
2014. március 18. 15:09

Freedom House (2013): *Global Press Freedom Rankings*.

<http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Global%20and%20regional%20tables.pdf>
Letöltve: 2014. március 5. 22:09

Izlandi Statisztikai Hivatal (2012): *Educational attainment of the population 2003-2012*.

<http://www.statice.is/?PageID=1666&src=https://rannsokn.hagstofa.is/pxen/Dialog/varval.asp?ma=SKO00009%26ti=Educational+attainment+of+the+population+2003-2012++%26path=../Database/skolamal/yfirlit/%26lang=1%26units=Number> Letöltve: 2014.
március 11. 22:32

Izlandi Statisztikai Hivatal (2012): *The Gini index, Quintile Share Ratio and the at-risk-of-poverty rate, 2004-2012*.

<http://www.statice.is/?PageID=1825&src=https://rannsokn.hagstofa.is/pxen/Dialog/varval.asp?ma=VIN07112%26ti=The+Gini+index%2C+Quintile+Share+Ratio+and+the+at-risk-of-poverty+rate%2C+2004-2012+++++++%26path=../Database/vinnumarkadur/tekjudreifing/%26lang=1%26units=Coefficient> Letöltve: 2014. március 11. 22:11

Landtagswahlen Liechtensteins (2013): Landtagswahl 2013.

<http://www.landtagswahlen.li/resultate.aspx?eeid=8&ukid=14> Letöltve: 2014. március 12.
23:32

Landtagswahlen Liechtenstein (2009): *Landtagswahl 2009*.

<http://www.landtagswahlen.li/resultate.aspx?eeid=7&ukid=14> Letöltve: 2014. március 12. 23:35

Liechtensteini Szociális Minisztérium (2008): *Zweiter Armutsbericht Einkommensschwäche und Soziale Benachteiligung*. <http://www.llv.li/pdf-llv-scg-armutsbericht.pdf> Letöltve: 2014. március 12. 22:40

Liechtensteini Statisztikai Hivatal (2009): *Bildungsstatistik 2009*. http://www.llv.li/pdf-llv-as-bildung_2009 Letöltve: 2014. március 12. 21:59

Liechtensteini Statisztikai Hivatal (2012): *Core Document of the Principality of Liechtenstein Forming Part of the Reports of State Parties to the Human Rights Treaties of the United Nations*. http://www.llv.li/coredoc2011_final-en.pdf Letöltve: 2014. március 12. 21:41 9. oldal

Republic of Palau, Bureau of Budget & Planning, Ministry of Finance (2012): *2012 Statistical Yearbook*. <http://palaugov.org/wp-content/uploads/2013/10/2012-ROP-Statistical-Yearbook.pdf> Letöltve: 2014. március 19. 22:54

Belize-i Statisztikai Hivatal (2012): *Belize Labour Force Survey, 2012. Summary Findings*. <http://web.archive.org/web/20131113150201/http://www.statisticsbelize.org.bz/images/lfs%20summary%20findings%20sept%20%202012%20final.pdf> Letöltve: 2014. március 22. 19:35

UNDP (2008): *Human Development Report 2007/2008*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/268/hdr_20072008_en_complete.pdf Letöltve: 2013. március 14. 22:06

UNDP (2010): *Brunei Darussalam Report*. http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Brunei%20Darussalam/Brunei_Darussalam_MDG_2010.pdf Letöltve: 2014. március 15. 19:55

UNDP (2010): *MDG Report 2010, Belize*.
<http://www.undp.org/content/dam/belize/docs/Millennium%20Development%20Goals/MDG%20Report%202010,%20Belize.pdf> Letöltve: 2014. március 18. 17:11

UNDP (2013): *Human Development Report 2013*.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf Letöltve: 2014. március 7. 19:55

UNDPPC (2008): *Palau. Analysis of the 2006 Household Income and Expenditure Survey*. Palau Office of Planning and Statistics and UNDP Pacific Centre, Suva, Fiji.

UNICEF (2011): *Global Inequality: Beyond the Bottom Billion. A Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries*. http://www.unicef.org/socialpolicy/files/Global_Inequality.pdf
Letöltve: 2014. március 17. 22:10

Világbank (2006): *World Development Report: Equity and Development*. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/09/20/000112742_20050920110826/Rendered/PDF/322040World0Development0Report02006.pdf Letöltve: 2014. március 14. 23:11

Világbank (2014): *Education Statistics*. <http://data.worldbank.org/data-catalog/ed-stats>
Letöltve: 2014. március 15. 22:44

Világbank (2014): *Seychelles*. http://data.worldbank.org/country/seychelles#cp_wdi Letöltve: 2014. március 17. 22:07

Világbank (2014): *Worldwide Governance Indicators*.
<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports> Letöltve: 2014. március 5. 22:01